

Konsumtion i kristider

– effekter av stigande livsmedelspriser

Författare:
Jonas Nordström
Christian Jörgensen
Rebecca Swärd
Hampus Nylén

Forskningsrapport 2025:7

Forskningsrapport 2025:7
*"Konsumtion i kristider – effekter
av stigande livsmedelspriser"*
ingår i Handelsrådets rapportserie.
Rapporten är finansierad av Handelsrådet,
men forskarna är själva ansvariga
för rapportens innehåll.
Publiceringsår 2025.
Grafisk produktion: Fotoskrift AB
Tryck: Typografiska Ateljén AB
www.handelsradet.se
ISBN: 978-91-89922-12-9

Förord

Under 2022 och 2023 steg priset för livsmedel kraftigt i Sverige. Totalt ökade livsmedelspriset med 25 procent. Samtidigt steg marknadsräntorna och priset på energi. Sammantaget medförde det betydande kostnadsökningar för de svenska hushållen. I detta projekt har vi studerat hur prisökningarna har påverkat detaljhandelns livsmedelsförsäljning och konsumenternas näringsintag. Vi belyser även detaljhandelns prissättningsstrategier för utvalda varugrupper.

Historiskt sett är prisökningen för livsmedel exceptionellt hög under denna period. I denna rapport ger vi en första heltäckande översikt över hur konsumtionen av livsmedel förändrats och hur det påverkar folkhälsan. Eftersom förekomsten av kostrelaterade sjukdomar skiljer sig mellan regioner, genomförs analysen för olika regioner i Sverige. De stigande matpriserna och detaljhandelns agerande har även väckt ett stort medialt intresse. I rapporten studerar vi hur detaljhandeln valt att prissätta kött och mjölk samt vilka fördelningsmässiga effekter som prissättningen medfört. Vi har valt att analysera priser för kött eftersom kött står för en förhållandevis stor andel av hushållens utgifter för livsmedel, medan mjölk är intressant mot bakgrund av att det är en mycket homogen vara.

Vi riktar ett varmt tack till Handelsrådet som finansierat projektet och som möjliggjort att vi kunnat utvärdera de konsumtions- och prisförändringar som ägt rum under perioden med kraftiga prisökningar. Ett speciellt tack till Andreas Hedlund och Ylva Åkesson för ett bra samarbete under projektet.

Vi vill också rikta ett varmt tack till projektets referensgrupp både för det visade intresset för projektet och de insiktsfulla kommentarer som vi fått under projektets gång. Referensgruppen har bestått av representanter från Axfood, Coop, Ica, Unionen, Svensk Handel och Umeå universitet.

Lund, oktober 2025

Jonas Nordström, Christian Jörgensen, Rebecca Swärd och Hampus Nylén
Lunds universitet – Agrifood Economics Centre

Sammanfattning och slutsatser

Under 2022 och 2023 ökade livsmedelspriserna kraftigt. Även energipriserna steg kraftigt under 2022. För att motverka den stigande inflationen höjde Riksbanken styrräntan. Sammantaget medförde det betydande kostnadsökningar för de svenska hushållen.

I detta projekt har vi studerat hur prisökningarna har påverkat livsmedelsförsäljningen inom detaljhandeln och kostintaget på befolkningsnivå. Analysen gjordes för olika regioner i Sverige. Vi har även studerat hur detaljhandeln valde att prissätta produkterna inom varugrupperna kött och mjölk. Som underlag för studien har vi använt skanning-data från NielsenIQ samt information om försäljningen av frukt och grönsaker direkt från dagligvaruhandeln.

För att studera förändringar i detaljhandelns livsmedelsförsäljning utgick vi från de 56 varugrupper som har störst omsättning. Detaljhandelns prissättningsstrategier studerades med hjälp av data för de enskilda varorna inom varugrupperna. Näringsintaget för de köpta livsmedlen beräknades och förväntade hälsoeffekter på befolkningsnivå estimerades med programmet PRIME.

Resultaten visar att hushållen generellt sett valde att:

- substituera till billigare produkter samt att försäljningsvolymen minskade under perioden med kraftigt stigande priser.

Störst förändring visade försäljningen av färsk fisk, men även konsumtionen av frysta vegetariska produkter minskade förhållandevis mycket. Försäljningen av frukt och grönsaker minskade med 15 respektive 11 procent, i förhållande till försäljningen i slutet av 2021.

Konsumtionen av kött och färsk kyckling minskade initialt under högkostnadsperioden men var åter på samma nivå vid slutet av 2023, som vid slutet av 2021. Däremot ökade konsumtionen av fläskfärs och läsk.

Näringsmässigt medförde den minskade volymförsäljningen av livsmedel i detaljhandeln att intaget av energi, fett, kostfiber, frukt och grönsaker minskade. Störst förändring i volymkonsumtion och näringsintag hade hushållen i Stockholms län, medan hushållen

i norra Norrland minskade volymkonsumtionen och näringsintaget i lägst utsträckning. Utvecklingen för intaget av frukt och grönsaker var likartad i hela landet.

I förhållande till 2019 års konsumtionsnivåer, visar resultat från PRIME-modellen, att det minskade intaget av kostfiber, frukt och grönsaker ledde till en ökad risk för tidigarelagd dödlighet i framför allt hjärt- och kärlsjukdomar samt vissa kostrelaterade cancersjukdomar. Dessa resultat avser en jämförelse mellan ett långsiktigt näringsintag på 2019 och 2023 års nivå. Modellresultaten visar att den negativa effekten på folkhälsan var större i norra Norrland i jämförelse med Stockholms län. En bidragande orsak till detta är att dödligheten i hjärt- och kärlsjukdomar är större i norra Norrland än i Stockholms län initialt (basåret 2019). Minskningen i intaget av frukt och grönsaker och kostfiber samt den mindre minskningen av intaget av fett och ett ökat intag av salt i norra Norrland i förhållande till Stockholms län ökade sedan (den modellberäknade) ojämlikheten i hälsa mellan regionerna.

Beaktar man även effekten av det minskade energiintaget via minskad övervikt, reduceras emellertid de negativa effekterna på folkhälsan på Sverigenivå. Denna modellbaserade effekt är emellertid svårare att kvantifiera med PRIME-modellen.

- Från ett folkhälsoperspektiv är det således viktigt att konsumtionen av frukt och grönsaker ökar till nivåerna innan 2022 och gärna ännu mer.
- När hushållens köpkraft stiger är det från ett folkhälsoperspektiv fördelaktigt om konsumenterna väljer att köpa dyrare produkter så att den konsumerade volymen och energiintaget inte ökar.
- Detta gäller dock inte för konsumtionen av frukt och grönsaker, där konsumtionen bör fördubblas för att nå kostråden.

Från ett kostnadsmässigt fördelningsperspektiv visar resultaten att invånarna i Stockholms län har haft en lägre inflationstakt för livsmedel mellan 2021 och 2023 än invånarna i norra Norrland. Det finns flera förklaringar till detta. En delförklaring är att konsumenterna i Stockholms län hade dyrare varor i sin konsumtionskorg innan de kraftiga prisökningarna, och att billigare varor sedan ökat mer i pris procentuellt sett. En annan förklaring kan vara att konsumenterna i Stockholms län har ändrat innehållet i varukorgen i större utsträckning än konsumenterna i norra Norrland. Till exempel att de bytt till billigare produktalternativ inom varugruppen (till exempel från ekologiskt till konventionellt producerad mjölk) eller valt att köpa samma vara som tidigare i lågprisbutiker i stället för i andra livsmedelsbutiker.

Att konsumenterna i norra Norrland inte har ändrat sin konsumtion i samma utsträckning som konsumenterna i Stockholms län (volym- och varumässigt) kan till exempel bero på att de har mer stabila preferenser för sina livsmedelsval samt mött lägre kostnadsökningar för boende. Vår analys visar att de stigande el-priserna minskade konsumtionen av

livsmedel. Effekten av stigande el-priser var dock betydligt mindre än effekten av stigande livsmedelspriser. Konsumenterna i norra Norrland har också svårare att byta till lågprisbutiker eftersom förekomsten av lågprisbutiker är lägre där än i Stockholms län (Konkurrensverket 2024). I förhållande till de andra åtta regionerna i datamaterialet hade konsumenterna i norra Norrland den näst högsta kostnaden för sin varukorg under 2021. Konsumenterna i Stockholm hade den högsta kostnaden.

Vi har även studerat prissättningen för varor inom produktgrupperna rött kött och mjölk. För dessa varugrupper finner vi att de billigare produkterna inom respektive varugrupp, procentuellt sett, har stigit mer i pris än dyrare alternativ. För dessa varor har vi således haft cheapflation (billighetsinflation). Detta är inte unikt för Sverige. En utbredd cheapflation har påvisats både i Nordamerika och Europa under perioden. Cheapflation kan ge disparata inflationsnivåer mellan rika och fattiga och på så sätt förstärka ojämlikheter i realinkomstutvecklingen. Det finns exempelvis empiriskt stöd för att låginkomsttagare i större utsträckning väljer EMV än LMV när de handlar livsmedel.

Vi har bara studerat prisutvecklingen för två produktgrupper och kan inte generalisera resultaten till andra varugrupper. Resultaten i två vetenskapliga artiklar indikerar dock att cheapflation var ett utbrett fenomen för ett flertal produkter under perioden i andra länder.

Innehåll

1. Inledning	7
2. Metod och teori	10
3. Resultat och analys	12
3.1 Beräknat näringsintag	18
3.2 Förändringar i näringsintag och hälsoeffekter	20
3.3 Hur mycket har livsmedelspriser och kostnader ökat i regionerna?	22
4. Diskussion och slutsatser	29
4.1 Faktorer som kan ha påverkat resultaten	32
Referenser	34
Appendix	36

1 Inledning

Konsumentpriset för livsmedel har stigit kraftigt sedan mars 2022. En av flera bidragande orsaker var Rysslands invasion av Ukraina som ledde till ökade priser på viktiga insatsvaror för livsmedelsproduktionen som spannmål, utsäde och konstgödsel. Även priset på energi, som olja, gas och el steg.

Råvarupriserna hade emellertid börjat stiga redan innan denna tidpunkt, en anledning till det var de olika ekonomiska stödåtgärder som man införde i många länder under covid-pandemin. För att dämpa inflationen höjde Riksbanken styrräntan vilket medförde att bostadsräntorna höjdes. Sammantaget medförde det kraftiga kostnadsökningar för hushållen. Mellan oktober 2021 och december 2023 steg livsmedelspriserna med 25 procent enligt SCB.

Kostnadsökningarna för boende och energi slog dock olika mot olika svenska regioner beroende på skillnader i fastighetsvärden, belåningsgrad och elmarknadens struktur. Förekomsten av välevnadssjukdomar skiljer sig också åt mellan regioner (Socialstyrelsen 2022). Hjärt- och kärlsjukdomar (cirkulationsorganens sjukdomar) som bland annat påverkas av kostintaget är den vanligaste dödsorsaken i Sverige (Socialstyrelsen 2024). Ser man till exempel på dödstal för ischemisk hjärtsjukdom som utgör ungefär en tredjedel av alla dödsfall inom cirkulationsorganens sjukdomar, finner man att dödligheten i Region Norrbotten är 94 procent högre än i Stockholms län.

I denna rapport har vi därför valt att studera hur livsmedelskonsumtionen har förändrats i olika regioner till följd av prisökningarna. Vi studerar också hur förändringarna i livsmedelskonsumtionen skulle påverka folkhälsan om man fortsatte att konsumera på samma vis över tid.

Det högre kostnadsläget för att producera livsmedel medförde även att detaljhandeln behövde höja sina priser. Hur mycket och på vilket sätt, är inte givet på förhand. Det finns emellertid skäl att tro att billigare varor i produktgrupper har ökat mest i pris procentuellt sett, något som under senare tid har uppmärksammats i litteraturen och som benämnts som cheapflation (billighetsinflation). För det första kan de kraftigt höjda priserna under perioden framförallt tillskrivas ökade produktionskostnader i jordbruket (Matthews, 2024). Det är därför troligt att priset ökat mest för oförädlade livsmedel. För det andra har den svagare kronan ökat priset på importerade livsmedel.

Det finns exempelvis en prispremie för svenskt på den svenska marknaden, vilket gör att importerat kött i regel kan betraktas som ”lågpriskött”. Ser man till kött, förfaller det också troligt att kostnadsökningarna varit likartade för dyrare och billigare styckdetaljer. Kostnadsökningarna för lövbiff och nötfärs är rimligtvis desamma om de kommer från samma djur. För det tredje har troligtvis efterfrågan styrts mot billigare livsmedel allteftersom den disponibla inkomsten sjunkit och det allmänna kostnadsläget stigit. Med en ökad efterfråga stiger priset på varan – allt annat lika.

I denna rapport har vi valt att studera prissättningen på kött och mjölk. Kött är av intresse att studera eftersom konsumenterna har förhållandevis stora utgifter för kött, samt att samtliga delar (styckdetaljer) av djuret bör säljas för att uppnå god lönsamhet. Mjölk är en mycket homogen vara, men där ekologiskt, laktosfritt samt försäljning som egen märkesvara (EMV) eller som leverantörers märkesvaror (LMV) erbjuder viss grad av produktdifferentiering. För mjölk kan LMV till exempel vara Arla eller Norrmejerier, vilka har helt skilda marknadsandelar i olika regioner.

Prissättningen kan emellertid ha fördelningseffekter. Individer som initialt köper dyrare produkter inom en varugrupp kan byta till billigare alternativ inom varugruppen och därmed undgå en del av prisökningen. De konsumenter som initialt köper de billigare alternativen (lågprisprodukterna) inom varugruppen kan dock inte undgå prisökningen genom att byta till billigare alternativ. Förutom att studera prissättningen för kött och mjölk diskuterar vi även vilka fördelningsmässiga effekter som prissättningen kan ha medfört.

I detta projekt har vi studerat hur prisökningarna har påverkat livsmedelsförsäljningen inom detaljhandeln och kostintaget på befolkningsnivå.

2

Metod och teori

För att besvara våra frågeställningar använder vi skanningdata från NielsenIQ för perioden 2019-12-01 till 2023-12-24. Det innebär att vi har data för en period med förhållandevis måttliga prisökningar (2020–2021) och för perioden med kraftiga prisökningar på livsmedel, energi samt stigande räntor.

NielsenIQs skanningdata innehåller försäljningsdata från butikskassasystemen för alla varor med en EAN-kod (streckkod) och representerar cirka 95 procent av dagligvaruförsäljningens omsättning i Sverige. I datamaterialet ingår försäljningen från Ica, Coop, Axfood, City Gross och Lidl.

Datamaterialet har en kumuleringsperiod om fyra veckor och är uppdelade enligt NielsenIQs indelning av Sverige i nio regioner: Stockholms län, Uppsala län, norra och södra Norrland, västra och sydöstra Svealand samt västra, östra och södra Götaland. Vi analyserar försäljningen av de 56 livsmedelsgrupper som har störst omsättning. Exempel på livsmedelsgrupper som ingår i datamaterialet är: hårdost, ägg, juice, grönsaker, korv, snacks, matbröd, mjölk, fisk och skaldjur, kassler, smörgåsmat och läsk. För varje enskild varugrupp har vi uppgifter om såld volym och pris per liter/kg/enhet. I analysen på Sverigenivå använder vi data från försäljning i butik samt e-handel med livsmedel. Datamaterialet på regional nivå innehåller inte e-handel och Lidl's försäljning. För de varor som vi inkluderar i studien står e-handeln för fyra procent av den totala omsättningen.

För studien om prissättning i detaljhandeln använder vi detaljerad försäljningsdata för enskilda produkter inom kategorierna *Centralpackat kött* och *Mjölk* under perioden vecka 26 år 2020 till och med vecka 28 år 2023. För varje 4-veckorsperiod finns volym och försäljningsvärde registrerade på artikelnivå för Sverige och de enskilda regionerna.

På motsvarande vis som för datamaterialet med 56 varugrupper, finns det uppgifter om den samlade försäljningen inklusive kedjornas näthandel på Sverigenivå medan näthandel och Lidl's försäljning är exkluderad på regional nivå. För varje artikel framgår namn och producent. Det finns också bland annat uppgifter om varan är ekologisk och om den är EMV. Det finns också uppgift om varan är importerad, men denna information är inte alltid korrekt. För mjölk finns dessutom uppgifter om förpackningsstorlek, hållbarhet och om mjölken innehåller laktos.

Teorimässigt utgår vi från neoklassisk konsumtionsteori, som i grunden antar att konsumenterna väljer att köpa de varor som ger dem den största nyttan i förhållande till priset på varorna och den inkomst (budgetrestriktion) de har. Eftersom efterfrågan på livsmedel även påverkas av hushållets kostnader för uppvärmning och boende kontrollerar vi för dessa faktorer när vi estimerar våra efterfrågemodeller för enskilda varor och varugrupper. I regressionsmodellerna kontrollerar vi även för corona-pandemin och de restriktioner som fanns beträffande till exempel restaurangbesök/utemåltider och ökat hemarbete.

Efterfrågan på livsmedel påverkas även av hushållets kostnader för uppvärmning och boende.

För att studera potentiella långsiktiga hälsoeffekter på befolkningsnivå av det förändrade kostintaget har vi matchat respektive varugrupp med dess näringsinnehåll. Uppgifter om näringsinnehållet har hämtats från Livsmedelsverkets livsmedelsdatabas och livsmedelsproducenternas egna hemsidor. Vi har sedan använt det väletablerade programmet PRIME (Scarborough med flera, 2014) för att studera hälsoeffekterna om kostintaget förblir på samma nivå som under 2023 relativt 2019.

PRIME-modellen simulerar effekten av förändringar i konsumtion av livsmedel och näringsämnen (som frukt och grönsaker, kostfiber, salt, totalt fett, mättat fett, enkelomättade och fleromättade fettsyror, kost-kolesterol och energiintag) på riskfaktorer, såsom serumkolesterol, blodtryck och övervikt/fetma samt kostrelaterad dödlighet i hjärt-kärlsjukdomar, diabetes och kostrelaterade cancerformer. Energiintag och fysisk aktivitet påverkar energibalansen och den medierande (mellanliggande) variabeln övervikt, som i sin tur påverkar dödligheten i nyss nämnda sjukdomar. Analysen genomförs med och utan effekter på energibalansen och övervikt/obesitas eftersom de modellbaserade beräkningarna för övervikt är behäftade med betydande osäkerhet.

Riskfaktorerna för sjukdomarna har tagits fram i metaanalyser av randomiserade studier eller prospektiva kohortstudier. PRIME uppskattar skillnaderna i dödlighet i hjärt-kärlsjukdomar, diabetes och kostrelaterade cancerformer under ett enskilt år i förhållande till ett basår. I analysen använder vi 2019 som basår, eftersom det kan ses som det senaste normalåret innan vi fick beteendeförändringar till följd av covid-19 pandemin och kraftiga ökningar på livsmedel. Data över dödlighet i olika sjukdomar på regionnivå under 2019 har hämtats från Socialstyrelsens statistikdatabas för dödsorsaker. Information om invånarnas fysiska aktivitet och body mass index (BMI) har hämtats från Folkhälsomyndigheten, Nationella folkhälsoenkäten (2022).

3

Resultat och analys

I detta avsnitt presenterar vi pris- och konsumtionsutvecklingen för varor med stora volymförändringar eller som är betydelsefulla från ett miljö- och hälsoperspektiv. Mer specifikt studerar vi utvecklingen för kött, fisk, vegetabilier, drycker, konfektyr samt frukt och grönsaker.

I avsnitt 3.2 sammanfattar vi hur näringsintaget har förändrats under den studerade perioden och resultaten från PRIME-modellen över förväntade hälsoeffekter av det förändrade kostintaget. I analysen använder vi konsumtions- och volymförändringar som synonymer.

Grunddata redovisas i form av information från fyra veckorsperioder från slutet av 2019 till slutet av 2023 (från vecka 45–48 2019 till vecka 45–48 2023).

Varje observation i graferna nedan utgörs av ett glidande medelvärde, beräknade som genomsnittet under det senaste året i syfte att eliminera säsongvariation och öka läsbarheten.

Värdena är indexerade med oktober 2021 som bas, med värdet 100. De procentuella förändringar som vi hänför till är i förhållande till denna baspunkt om inte annat sägs. Vi inkluderar tre områden i analysen: norra Norrland (bestående av Norr- och Västerbottens län), Stockholms län och Sverige (baserat på regiondata). Stockholms län och norra Norrland är utvalda för att deras konsumtionsmönster sticker ut, medan Sverige som helhet har ett konsumtionsmönster som är likt övriga områden inom landet.¹ Med anledning av att prisutvecklingen för respektive vara har varit väldigt homogen mellan regionerna och Sverige som helhet, inkluderar vi enbart utvecklingen av genomsnittspriset för Sverige i graferna för respektive vara. Det finns däremot tydliga skillnader i prisnivå mellan regionerna. Att prisnivå skiljer sig åt mellan olika regioner kan bero på olika priser för de enskilda varorna men också på att konsumenternas varukorg kan skilja sig åt mellan regionerna.

Kött, fisk och vegetabilier illustreras i figur 1. Färsk fisk stod för den största prisökningen bland samtliga studerade varor. Prisuppgången uppgick till 35 procent i slutet av perioden jämfört med oktober 2021. Utseendet på pristrenden för färsk fisk gällde även för kött, fryst fisk, kyckling och vegetabilier. Priset på färska vegetariska produkter förblev emellertid stabilt under hela perioden. Effekten på konsumtionen av kött, fisk och vegetabilier var däremot relativt heterogen i förhållande till prisförändringarna.

¹ Regionerna utgörs av: södra Götaland, östra Götaland, västra Götaland, sydöstra Svealand, västra Svealand, Stockholms län, Uppsala län, södra Norrland och norra Norrland.

Den stora prisökningen på färsk fisk motsvaras även av den största volymreduktionen bland samtliga varor, inklusive övriga varukategorier, och uppgår till 37 procent för norra Norrland och ligger runt 30 procent för Sverige och Stockholms län i slutet av perioden. Estimerar man priskänsligheten med hjälp av en regressionsmodell får man en egenpriselasticitet på minus nio. Det vill säga, ökar priset med en procent, minskar efterfrågan med nio procent. Inkomstelasticiteten estimeras till 0,3 och korspriselasticiteten i förhållande till andra livsmedel är 2,7. Det vill säga, ökar priset för övriga livsmedel med en procent ökar efterfrågan på färsk fisk med 2,7 procent. Den estimerade priskänsligheten är mycket hög och det är troligt att priskänsligheten skulle vara lägre om vi hade använt längre tidserier.

Fryst fisk och frysta vegetariska produkter följde samma mönster med en reducerad konsumtion till följd av högre pris, medan konsumtionen av köttprodukter och färsk kyckling i stort sett var oförändrad i slutet av perioden jämfört med basår oktober 2021. Detta trots att priset ökade med 15 procent för kött och 18 procent för färsk kyckling. Kilopriset för färsk kyckling och kött är dock lägre än kilopriset för färsk och fryst fisk, vilket delvis kan förklara att konsumenterna inte valde bort dessa produkter i samma utsträckning som man gjorde för fisk. Den estimerade egenpriselasticiteten för fryst fisk respektive frysta vegetariska produkter är $-0,7$ och $-1,5$. För kött och färsk kyckling estimeras egenpriselasticiteten till $-0,9$ och $-1,2$. Korspriselasticiteten gentemot andra livsmedel är dock positiv och förhållandevis hög för kött, färsk kyckling och vegetariska produkter och ligger i intervallet 1,2 till 1,4. För fryst fisk är däremot korspriselasticiteten negativ ($-0,5$) gentemot andra livsmedel, vilket innebär att efterfrågan på fryst fisk minskar med 0,5 procent om priset på övriga livsmedel stiger med en procent. Detta tyder på att konsumenterna valde att substituera till kött och färsk kyckling till följd av högre livsmedelspriser, men även till frysta vegetariska produkter.

Konsumtionen av färska vegetariska produkter förblev relativt konstant, förutom i norra Norrland där konsumtionen ökade med drygt 15 procent. Se figur A1 appendix. Prisutvecklingen var jämn mellan områdena, men norra Norrland uppvisade en del prisdippar vilket är en möjlig förklaring till den ökande volymen relativt resten av landet. Färska vegetariska produkter är den enda studerade varan inom kategorin utan en tydlig prisökning, vilket kan förklara den förhållandevis konstanta konsumtionsvolymen.

Konsumtionen av fläskfärs ökade, trots prisökningen på 23 procent. För norra Norrland uppgick volymökningen till 42 procent, medan genomsnittet för Sverige låg på 19 procent. Den ökade försäljningen kan till stora delar förklaras av en ökad substitution till fläskfärs från andra typer av kött/livsmedel, den estimerade korspriselasticiteten i förhållande till andra livsmedelsprodukter är tre, vilket är betydligt högre än de korspriselasticiteter som vi fann för kött, färsk kyckling och frysta vegetariska produkter. Fläskfärs har även lägst kilopris inom kategorin, vilket delvis kan förklara den stora substitutionseffekten. Realinkomstminskningen har också bidragit till den ökade försäljningen av fläskfärs. Inkomstelasticiteten estimeras till ett, medan egenpriselasticiteten är minus 1,3, det vill säga i nivå med egenpriselasticiteten för färsk kyckling. Den totala försäljningen av fläskfärs är emellertid liten i förhållande till andra typer av kött.

En övergripande observation för kött, kyckling, fläskfärs och vegetabilier är att konsumtionen för norra Norrland oftast går i motsatt riktning i förhållande till Stockholms län och Sverige som helhet precis efter indexbasen i oktober 2021. Volymutvecklingen i norra Norrland följer sedan utvecklingen i Stockholms län och Sverige som helhet mot slutet av perioden. Det sker genom att utvecklingen antingen helt återansluter i konsumtionsnivå som för kött, kyckling och frysta vegetariska produkter, eller avtar i utvecklingstakt så att skillnaden i volymutvecklingen inte ökar ytterligare, som för fläskfärs och färska vegetariska produkter.

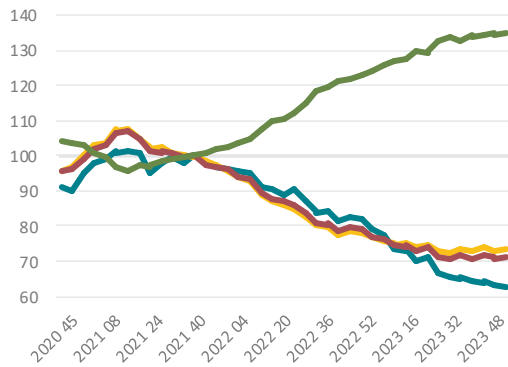
De regionala skillnaderna kan delvis förklaras med Lidl's marknadsandel i de olika regionerna. Som nämnts ingår inte Lidl's försäljning i den regionala statistiken. I norra Norrland har Lidl en förhållandevis liten marknadsandel, 1,8 procent, 2021 medan marknadsandelen uppgick till 5,8 procent i Stockholms län. Under 2022 och 2023 ökade marknadsandelen för Lidl i Stockholms län till 7,3 respektive 6,9 procent. En skillnad på 1,1 procentenheter mellan 2021 och 2023. I norra Norrland var marknadsandelen relativt oförändrad och ökade med 0,1 procentenhet till 1,9 procent 2023. I övriga regioner ligger Lidl's marknadsandel mellan 4,5 och 6,0 procent 2021 och mellan 4,9 och 6,7 procent 2023.

En ytterligare förklaring till skillnader i konsumtionsmönstret kan vara att priset på andra varor, som el, även påverkar livsmedelskonsumtionen. Elpriset i elområde 1 (norra Norrland) steg vid en senare tidpunkt jämfört med övriga elområden. Inkluderar man det rörliga elpriset i regressionsmodellerna har det en statistiskt signifikant effekt på livsmedelskonsumtionen. Marginaleffekten (korspriselasticiteten) för el-priset är dock betydligt mindre än de marginaleffekter som vi finner för egenpriserna, priser gentemot andra livsmedel och realinkomsten. Prisutvecklingen för livsmedel var likartad mellan regionerna och förklarar inte skillnader i det mönster som figurerna visar.

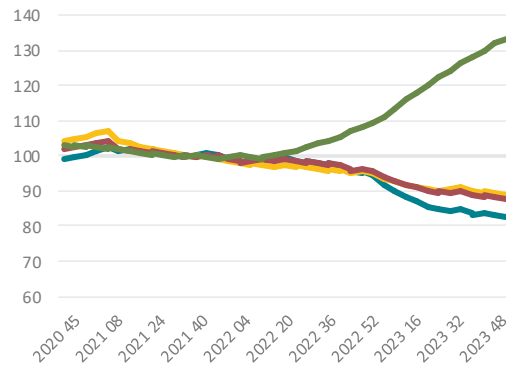
Regionala skillnader finns även för konsumtionen av choklad- och sockerkonfektyr (figur A1 i appendix). Efter baspunkten i oktober 2021 minskade såväl socker- som chokladkonfektyren i Stockholms län och i Sverige som helhet, med en reduktion mellan fem och tio procent i slutet av perioden. Samtidigt ökade volymen i norra Norrland för båda kategorierna under 2022 innan konsumtionen avtar i samma takt som i övriga områden. I slutet av perioden är konsumtionen i norra Norrland oförändrad relativt baspunkten. Övergripande verkar konfektyrvolymen ha påverkats relativt lite av prisinflationen. Prisuppgången relativt baspunkten uppgår till 25 procent för sockerkonfektyr och 18 procent för chokladkonfektyr. Den estimerade egenpriselasticiteten är $-0,6$ för både choklad- och sockerkonfektyr medan korspriselasticiteten gentemot andra livsmedel är $1,3$ för choklad respektive $2,1$ för sockerkonfektyr. Det vill säga, man köpte mer godis till följd av att priset ökade på andra livsmedel. Prisökningarna på el och det högre ränteläget bidrog statistiskt signifikant till det minskade intaget av choklad- och sockerkonfektyr. Även realinkomstminskningen bidrog till det reducerade intaget av godis.

Figur 1. Volym och pris indexerat glidande medelvärde oktober 2021, bas = 100 för kött, fisk och vegetabilier.

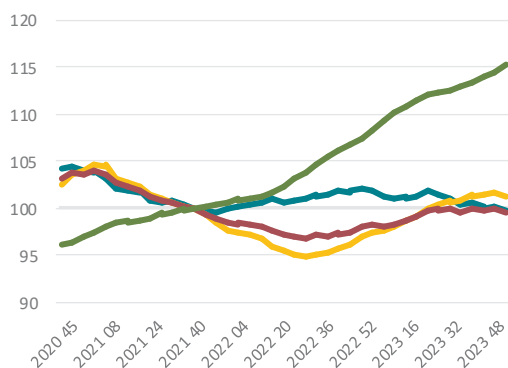
1a. Färs fisk

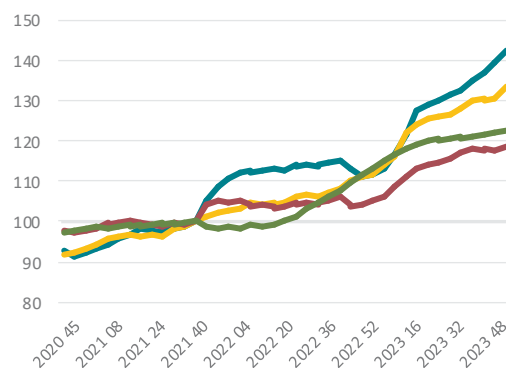
1b. Fryst fisk

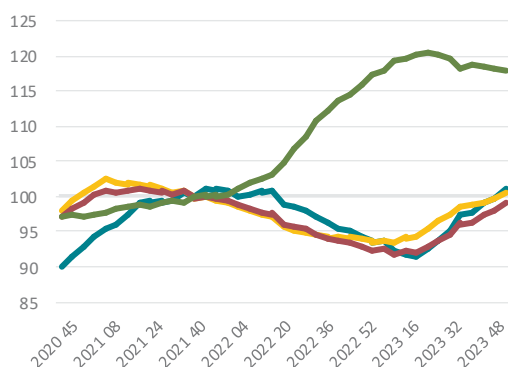
1c. Kött

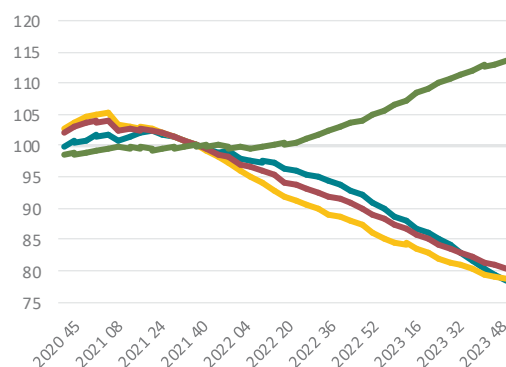
1d. Fläskfärs

1e. Färs kyckling

1f. Frysta vegetariska produkter

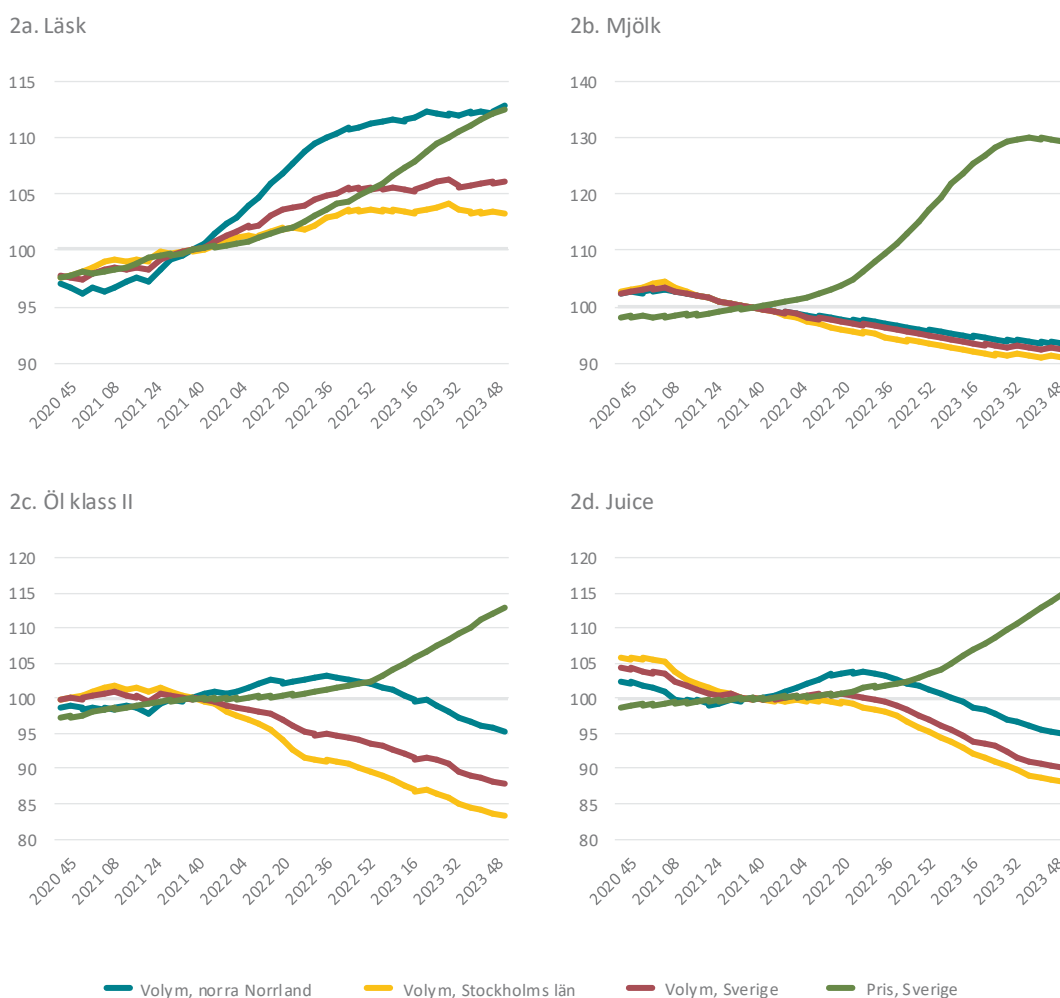

— Volym, norra Norrland — Volym, Stockholms län — Volym, Sverige — Pris, Sverige

Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från NIQ v.45 2020–v.48 2023 (© NielsenIQ).

Figur 2 illustrerar konsumtions- och prisförändringar för dryckeskategorierna läsk, mjölk, öl klass II och juice. På motsvarande sätt som för övriga livsmedel har dryckerna genomgående ökat i pris sedan oktober 2021, med störst prisuppgång för mjölk. Prisökningen för mjölk var ungefär dubbelt så stor som för övriga drycker och uppgick till 30 procent i slutet av perioden. Öl klass II och juice hade det högsta literpriset bland dryckerna. Se figur A4 i appendix. Mjölk hade ett förhållandevis lågt literpris vid bas-tidpunkten. Prisökningen på mjölk medförde emellertid att priset på mjölk var i paritet med priset på läsk vid slutet av perioden. Som figuren visar minskade konsumtionen av öl klass II, juice och mjölk, medan konsumtionen av läsk ökade i förhållande till bas-tidpunkten. Egenpriselasticiteten är $-0,1$ för mjölk, $-0,3$ öl klass II, $-0,4$ för juice och $-0,1$ för läsk. Den låga egenpriselasticiteten för läsk är inte statistiskt signifikant.

Figur 2. Volym och pris indexerat glidande medelvärde oktober 2021, bas = 100 för dryckeskategorier.

Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från NIQ v.45 2020–v.48 2023 (© NielsenIQ).

Den ökade konsumtionen av läsk kan även förklaras med en positiv korspriselasticitet gentemot andra livsmedel på 0,4. Dessutom bidrog realinkomstminskningen till en ökad konsumtion av läsk, med en estimerad inkomstelasticitet på minus 0,3.

Som framgår av figur 2 fanns det skillnader i dryckeskonsumtionen mellan regionerna. Den huvudsakliga skillnaden utgjordes, precis som för kött, fisk och vegetabilier samt konfektyr, av att konsumtionen i norra Norrland utvecklades i positiv riktning efter baspunkten i oktober 2021, medan övriga områden antingen minskar (öl klass 2 och mjölk), är oförändrad (juice), eller ökar väsentligt mindre än norra Norrland (läsk). Efter ett knappt år återgår förändringstakten för volymutvecklingen till en mer likartad nivå för de olika områdena. Samtidigt är volymindexet i Stockholms län lägre än det nationella genomsnittet för samtliga drycker, vilket betyder att regionen minskade sin konsumtion mer, eller ökade konsumtionen mindre som är fallet för läsk.

I detta avsnitt presenterar vi pris- och konsumtionsutvecklingen för varor med stora volymförändringar eller som är betydelsefulla från ett miljö- och hälsoperspektiv.

Volymutvecklingen för frukt och grönsaker var emellertid mer homogen mellan de studerade regionerna (figur A2 i appendix). Konsumtionen av frukt och grönsaker reducerades mest i Stockholms län under 2022 och delar av 2023, men indexet frukt och grönt återhämtade sig och var åter i paritet med indexet för norra Norrland och enbart marginellt efter det nationella genomsnittet i slutet av perioden. Prisuppgången var 20 procent för frukt och 26 procent för grönsaker. För Sverige som helhet minskade konsumtion av frukt och grönsaker med 15 respektive elva procent i förhållande till bas tidpunkten oktober 2021. Egenpriselasticiteten för frukt estimeras till $-0,35$. Den negativa marginaleffekten från de generella prisökningarna på livsmedel är dock större än denna effekt, med estimerad korspriselasticitet i intervallet minus 0,5 till minus 0,8, beroende på om man utelämnar räntan som förklarande variabel i regressionsmodellen eller ej. Ökningen av elpriset hade även en negativ effekt på konsumtionen av frukt. Realinkomstminskningen bidrog till den minskade konsumtionen frukt, denna effekt var dock inte statistiskt signifikant i regressionsmodellerna. För grönsaker estimeras egenpriselasticiteten till $-0,4$ när inga andra förklaringsvariabler förutom egenpriset och en dummyvariabel för covid-pandemin inkluderas i regressionsmodellen. Priset för grönsaker har en stark samvariation med övriga livsmedelspriser, räntan och realinkomsten. Dessa variabler är därför svåra att använda som förklaringsvariabler i en regressionsmodell i den studerade perioden för efterfrågan på grönsaker. Priserna för frukt och grönsaker baseras på data från SCB medan övriga livsmedelspriser baseras på skanningdata från NielsenIQ.

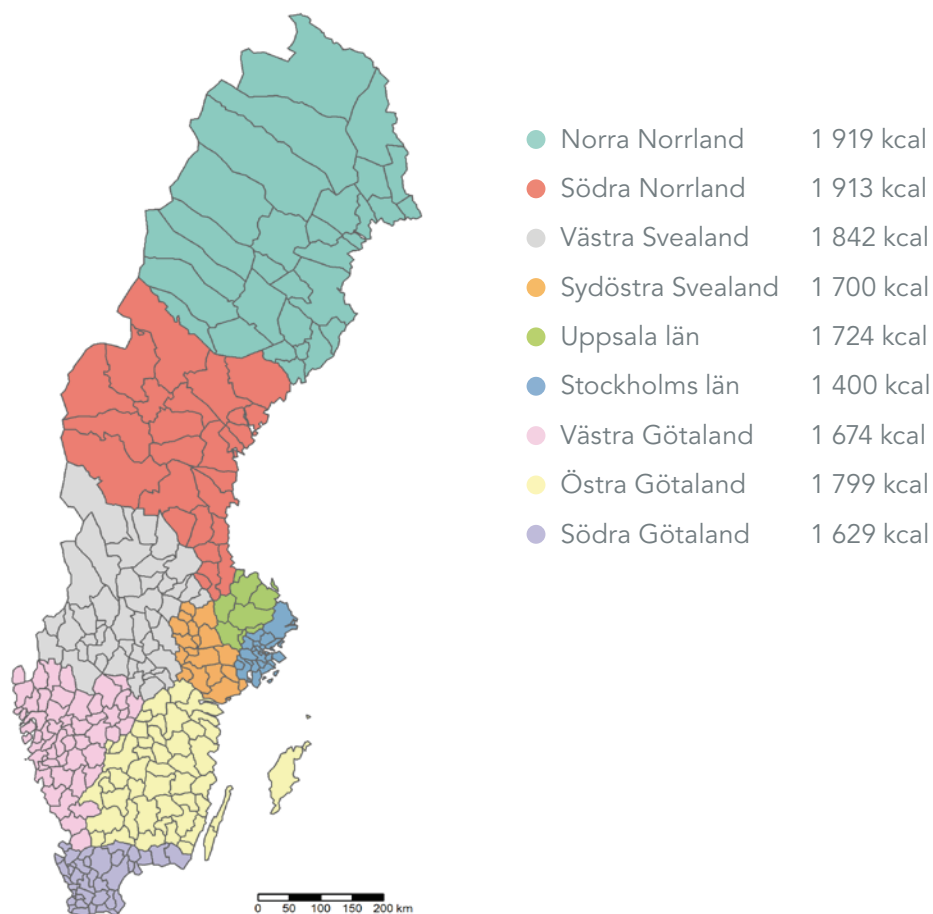
Generellt visar regressionsresultaten att de stigande elpriserna hade en negativ effekt på volymutvecklingen och konsumtionen av livsmedel. Denna effekt var statistiskt signifikant på en femprocentig signifikansnivå. Effekten av stigande räntor var dock blandad och uppvisade såväl negativa som positiva effekter på volymutvecklingen.

3.1 Beräknat näringsintag

För att utvärdera hälsoeffekterna av det förändrade kostintaget använder vi PRIME. Denna modell tar hänsyn till förändringar i intaget av kalorier, kostfiber, salt, totalt fett, mättat fett, enkelomättade och fleromättade fettsyror, kost-kolesterol samt frukt och grönsaker. Förändringarna sätts i relation till kostintaget för ett givet basår. Vi använder 2019 som basår, det vill säga året innan covid-restriktionerna trädde i kraft. Figur 3 visar det beräknade kaloriintaget per individ och dag i de olika regionerna från de varor som inkluderas i denna studie. Det beräknade näringsintaget har korrigerats med Lidl's marknadsandel i regionerna. Vi genomför även en analys för Sverige som helhet där försäljningsdata från Lidl och e-handel med livsmedel ingår.

Som framgår av figuren finns det en regional variation i intaget av kalorier. Högst kaloriintag har man i norra och södra Norrland med drygt 1 900 kcal och lägst kaloriintag har invånarna i Stockholm med 1 400 kcal. I undersökningen Riksmaten 2010–11, där deltagare mellan 18–80 år förde kostdagbok, var energiintaget i genomsnitt 1 978 kcal per individ och dag. Enligt de nordiska näringsrekommendationerna är referensvärdet för kaloriintaget för vuxna 2 350 kcal per dag vid en medelhög fysisk aktivitetsnivå.

Figur 3. Kaloriintag per dag och individ.

Att det beräknade kaloriintaget är lägre än referensvärdet förefaller naturligt eftersom vi inte inkluderar utemåltider i form av till exempel restaurangbesök och måltider i offentliga kök. Varje dag serveras cirka tre miljoner måltider inom vård, skola och omsorg. När vi beräknar kaloriintaget per individ och region ingår även barn i populationen. Vi har inte haft tillgång till försäljning av livsmedel via e-handel på regional nivå. För Sverige som helhet står e-handeln för fyra procent av omsättningen för de varor som vi inkluderar i denna studie. Läger man ihop det rapporterade kostintaget för måltider hemma och på restaurang i undersökningen Riksmaten finner man att cirka sju procent av kaloriintaget kommer från måltider på restaurang. För Stockholm utgör utemåltiderna drygt nio procent av kaloriintaget, medan kaloriintaget för norra Norrland uppgår till sju och en halv procent av det totala kaloriintaget enligt Riksmaten.

Skillnader mellan regioner

Ser man till sammansättningen av energiintaget kommer 40,7 procent från fett i norra Norrland, medan motsvarande siffra för Stockholms län är 39,5 procent. Samma mönster ses även för mättat fet, med en energiandel på 17 procent i norra Norrland och 16 procent i Stockholms län. Enligt NRR är rekommendationen att 25–40 procent av det dagliga energiintaget bör komma från fett, och att energiandelen från mättade fetter bör vara högst tio procent. Det finns inga påtagliga skillnader i energiandelen av enkel- och fleromättade fetter mellan norra Norrland och Stockholms län. Dessa andelar ligger inom NNR:s rekommenderade intervall.

Högst kaloriintag från dagligvaruhandeln har man i norra och södra Norrland med drygt 1 900 kcal och lägst kaloriintag har invånarna i Stockholm med 1 400 kcal.

Det beräknade intaget av salt, kolesterol, fibrer samt frukt och grönsaker per individ och dag är högre i norra Norrland än i Stockholm. Intaget av kostfiber, frukt och grönsaker är lägre än det rekommenderade intaget. För norra Norrland beräknas det dagliga intaget per personen till 18 gram för kostfiber och till 309 gram för frukt och grönsaker under 2023 (173 gram frukt och 139 gram grönsaker).

Intaget av kostfiber rekommenderas vara 25–35 gram per dag, (vilket motsvarar minst 12 gram/1 000 kcal). För frukt och grönsaker är den rekommenderade mängden 500 gram eller mer per dag.

Folkhälsan i regionerna

Förekomsten av hjärt- och kärlsjukdomar är betydligt högre i norra Norrland än i Stockholms län. Dödligheten i till exempel ischemisk hjärtsjukdom som utgör ungefär en tredjedel av alla dödsfall inom cirkulationsorganens sjukdomar, är 94 procent högre i Norrbotten än i Stockholms län. Stockholms län sticker också ut med den lägsta andelen av befolkningen som är överviktig. Invånarna i norra Norrland har ett genomsnittligt MBI

värde som är högre än genomsnittet för Sverige. I Sverige klassificeras mer än hälften (51 procent) av den vuxna befolkningen som överviktig eller fet (Folkhälsomyndigheten 2025). I Stockholms län har man också den yngsta befolkningen av alla regioner och en förhållandevis hög genomsnittlig fysisk aktivitet, på ungefär samma nivå som i norra Norrland. Förutom näringsintag, dödlighet i olika sjukdomar och antal individer i olika åldersintervall ingår MBI och fysisk aktivitet som bakgrundsvariabler i PRIME-modellen. Förutom medelvärden för näringsintaget inkluderas även standardavvikelsen för befolkningens näringsintag. Denna information har hämtats från Riksmaten 2010–2011.

3.2 Förändringar i näringsintag och hälsoeffekter

Tabell 1 presenterar förändringar i det beräknade näringsintaget mellan 2019 och 2023. Värdena på regional nivå har korrigerats för Lidl's marknadsandel. Som framgår av tabell 1 minskade det beräknade intaget av energi, fett, fiber samt frukt och grönsaker. Intaget av salt minskade också i Stockholm (och alla andra regioner), förutom i norra Norrland där intaget ökade. Förändringarna i näringsintag var generellt sett större i Stockholms län i jämförelse med norra Norrland och landet i övrigt.

Tabell 1. Procentuell förändring i beräknat näringsintag per dag och person, 2023 i förhållande till 2019.

	Stockholms län	Norra Norrland	Sverige inklusive e-handel
Energi	−6,9	−1,7	−4,1
Fett	−6,6	−1,8	−4,4
Salt	−5,4	1,3	−2,4
Kostfiber	−8,0	−3,6	−4,9
Frukt	−17,8	−14,2	−15,4
Grönsaker	−10,4	−9,2	−7,7

Tabell 2 visar hur det förändrade kostintaget 2023 påverkar antalet undvikna eller senarelagda dödsfall enligt PRIME i förhållande till basåret 2019, för respektive riskfaktor. Det vill säga hur många undvikna eller senarelagda dödsfall vi hade haft om kostintaget var på 2023 års nivå istället för 2019 års nivå. Resultaten bör tolkas som att 2023 års kostintag hålls kvar över tid. Negativa värden innebär ökade eller tidigarelagda dödsfall. Som framgår av resultaten skulle det minskade intaget av frukt och grönsaker leda till ökad eller tidigarelagd dödlighet. Det gäller även för det minskade intaget av kostfiber. Däremot skulle det minskade intaget av salt i Stockholms län leda till undvikna eller senarelagda dödsfall. Det minskade energiintaget skulle leda till färre eller senarelagda dödsfall till följd av övervikt i alla regioner. Som nämnts är beräkningarna via den medierande (mellanliggande) variabeln för övervikt osäkra, men redovisas mot bakgrund av att det beräknade energiintaget generellt sett har minskat. Den sista raden i tabellen summerar den totala effekten av det förändrade kostintaget, exklusive effekten av övervikt.

För Sverige som helhet beräknar PRIME att det minskade intaget av frukt och grönsaker skulle leda till ökad eller tidigarelagd dödlighet för 722 individer. För det minskade intaget av fiber är motsvarande siffra 188 dödsfall. Det minskade intaget av salt och fetter beräknas leda till 90 senarelagda eller undvikna dödsfall.

Tabell 2. Antal undvikna eller senarelagda dödsfall för respektive riskfaktor, 2023 i förhållande till 2019.

Riskfaktor	Stockholms län, antal	Norra Norrland, antal	Relativ effekt i förhållande till befolkningens storlek norra Norrland/Stockholms län	Sverige totalt, antal
Frukt och grönsaker	-108	-48	2,0	-722
Fiber	-31	-10	1,5	-188
Fetter	0	1		26
Salt	18	-2	-0,5	64
Övervikt	358	53	0,7	1744
Kost (exklusive övervikt)	-122	-60	2,2	-823

Not: Enligt beräkningarna i Prime är samtliga värden skilda från noll, på en femprocentig signifikansnivå. Relativ effekt i förhållande till befolkningens storlek norra Norrland/Stockholms län beräknas som (Antal undvikna dödsfall norra Norrland/befolkning norra Norrland)/(Antal undvikna dödsfall Stockholms län/befolkning Stockholms län). För basåret 2019 uppgick befolkningen i Stockholms län till 2 377 081 individer och i norra Norrland till 521 829 individer.

Kolumn tre visar på den relativa effekten av den ökade dödligheten när man tar hänsyn till befolkningens storlek i regionen. Den relativa effekten sätts i relation till effekten i Stockholms län. Som framgår av tabellen är den negativa effekten på folkhälsan dubbelt så stor i norra Norrland i jämförelse med Stockholms län för reduktionen av frukt- och grönsaksintaget. En bidragande orsak till detta är att dödligheten i hjärt- och kärlsjukdomar är större i norra Norrland än i Stockholms län initialt (basåret 2019) och att denna skillnad ökar till följd av minskad konsumtion av frukt och grönsaker. Beaktar man samtliga riskfaktorer, utom övervikt, är de negativa effekterna på folkhälsan även denna gång dubbelt så stor i norra Norrland som i Stockholms län.

Tabellerna A1 och A2 i appendix visar hur dödligheten i olika sjukdomar skulle påverkas av det förändrade kostintaget. Beaktas inte effekter på övervikt/obesitas ökar dödligheten i hjärt- och kärlsjukdomar (kranskärlssjukdom och stroke) samt kostrelaterade cancersjukdomar i såväl Stockholms län, norra Norrland samt övriga regioner i Sverige. Tabell A2 presenterar resultaten för Sverige som helhet där även livsmedelskonsumtion via e-handel ingår.

3.3 Hur mycket har livsmedelspriserna och kostnaderna ökat i regionerna?

Skapar man ett prisindex med budgetandelarna för de olika varugrupperna som vikter finner man att invånarna i Stockholms län möter ett högre pris för sin varukorg än invånarna i norra Norrland. Det kan bero på att man väljer dyrare varor inom varugruppen eller att man möter ett högre pris för den enskilda varan. Studerar man utvecklingen för prisindexet finner man en lägre prisuppgång (inflation) mellan 2021 och 2023 för Stockholms län (19,9 procent) än för norra Norrland (23,0 procent). En delförklaring kan vara att dyrare varor ökat procentuellt mindre i pris, så kallad cheapflation. En annan möjlig förklaring är att konsumenterna i Stockholms län har ändrat sin konsumtion i större utsträckning än konsumenterna i norra Norrland. Till exempel att de bytt till billigare produktalternativ inom varugruppen (till exempel från ekologiska till konventionella livsmedel) eller valt att köpa samma vara som tidigare i lågprisbutiker i stället för i andra livsmedelsbutiker. En annan möjlig förklaring till den något lägre prisökningen i Stockholm är att priset på artikelnivå inte har ökat lika mycket som i andra regioner. Lågprisbutiker på regionnivå ingår i datamaterialet, dock inte Lidl.

Invånarna i Stockholms län möter ett högre pris för sin varukorg än invånarna i norra Norrland.

Att konsumenterna i norra Norrland inte har ändrat sin konsumtion i samma utsträckning som konsumenterna i Stockholms läns kan bero på att de har mer stabila preferenser för sina livsmedelsval samt mött lägre kostnadsökningar för boende. De har också svårare att byta till lågprisbutiker eftersom förekomsten av lågprisbutiker är lägre i norra Norrland än i Stockholms län (Konkurrensverket, 2024). I förhållande till de andra åtta regionerna i datamaterialet hade konsumenterna i norra Norrland den näst högsta kostnaden för sin varukorg under 2021. Konsumenterna i Stockholm hade den högsta kostnaden.

Med hjälp av det detaljerade datamaterialet för centralpackat kött och konsumtionsmjölk går det att belysa varför prisutvecklingen kan skilja både mellan regioner och mellan olika konsumentgrupper genom att undersöka förekomsten av cheapflation (billighetsinflation). I analysen ser vi mer specifikt på prisutvecklingen för olika produkter inom de två varugrupperna centralpackat kött och mjölk. Datamaterialet ger en väldigt bra inblick i förekomsten av cheapflation i varugrupperna och varför den kan ha uppkommit till följd av kostnadsökningar och efterfrågeskiftet till följd av lägre reala inkomster. Orsaken är dels den stora prisskillnaden mellan styckdetaljer och köttfärs, dels att kostnadsökningarna för de olika köttslagen inte skiljer sig åt. Kostnadsökningarna för ryggbiff och nötfärs är rimligtvis desamma om de kommer från samma djur. Konsumtionsmjölk säljs som EMV och LMV. EMV och LMV säljs i sin tur som konventionell eller ekologisk, där ekologisk mjölk är något dyrare än konventionell. Det förefaller rimligt att kostnadsökningen är densamma oberoende om mjölken är EMV eller LMV eftersom mejerier producerar EMV och LMV med samma invägda mjölk.

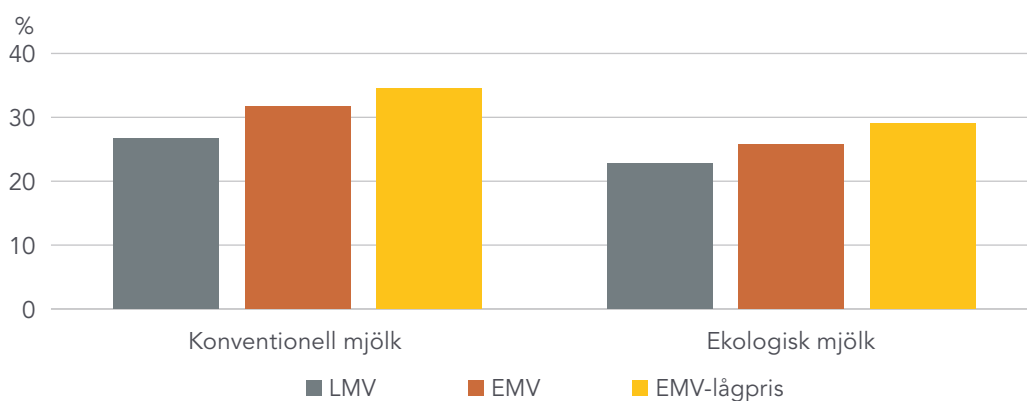
Prisutvecklingen på mjölk

Marknaden för traditionell konsumtionsmjölk (baserat på komjölk) är geografiskt segmenterad så tillvida att marknadsandelen för olika LMV kan skilja mycket mellan regionerna. Långt ifrån alla LMV säljs dessutom i alla regioner (till exempel Norrmejeriers mjölk). Marknadsledaren i en region kan också mer eller mindre dominera försäljningen. En viktig anledning till marknadssegmenteringen är att konsumenter har en stark preferens för lokalproducerat. Skånemejerier är exempelvis överlägset störst i södra Götaland medan Norrmejerier dominerar försäljningen kraftigt i norra Norrland. I resterande regioner är Arla Foods marknadsledare om än inte lika dominerande. Ofta är kedjornas EMV det näst största varumärket i respektive region sett till försäljningsvolym, även om den sammantagna volymen av EMV vanligtvis inte når upp till marknadsledarens nivå.

EMV är genomgående billigare än motsvarande LMV och får därför betraktas som det billiga alternativet där den bakomliggande producenten (mejeriet) i regel är anonym för konsumenten. Därtill säljs drygt 12 procent av mjölken som ekologisk. Ekologisk mjölk är dyrare än motsvarande konventionell mjölk med samma varumärke. Ekologisk LMV mjölk har därför den högsta prispremien – allt annat lika. Mjölk är också differentierad på andra sätt. Mjölk skiljer exempelvis med avseende på förpackningsstorlekar och hållbarhet. En stor andel, nästan 20 procent av mjölken säljs som laktosfri, med ett betydligt högre pris än mjölk med laktos. Vi utgår i analysen från att konsumenter köper laktosfri mjölk på grund av de är känsliga för laktos och att mjölk med laktos därför inte är ett substitut för dem.

Konsumenter kan köpa billigare mjölk genom att välja EMV och/eller konventionell mjölk. En konsument som köper ekologisk LMV-mjölk i utgångsläget, kan alltså köpa en billigare vara genom att ge upp två attribut. En konsument som köper ekologisk EMV eller konventionell LMV kan i sin tur köpa en billigare produkt genom att försaka ett attribut. De som köper konventionell EMV kan inte köpa någon billigare mjölk i butiken (men möjligen byta till en lågprisbutik). Slutligen kan de som köper EMV i lågprisbutiker inte köpa billigare mjölk. Sistnämnda konsumenter kan med andra ord inte undkomma en del av prisökningen på mjölk genom att byta till billigare mjölk.

Figur 4. Prisutveckling period 2 för LMV, EMV och lågpris-EMV.

Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från DVH Totalt, Sales Value, MAT TY, 2023 v.28 (© NielsenIQ).

I analysen delar vi in datamaterialet i två perioder. Period 1 (juni 2020–januari 2022) och period 2 (februari 2022–juli 2023). Period 1 är basperioden och period 2 är perioden med de kraftiga prisökningarna. En varas vikt i prisindexet för period 2 baseras på produktens försäljningsvolym under basperioden (period 1). Prisutvecklingen mäts med hjälp av de produkter som sålts i alla perioder och är alltså de produkter som det finns prisobservationer kontinuerligt över 4-veckorsperioderna. Denna mjölk motsvarar 89,8 procent av all såld mjölk i period 1. EMV korresponderar med samtliga EMV i datamaterialet, medan lågpris-EMV bara inkluderar Axfoods och Lidl's EMV.² Under period 1 kostade den konventionella mjölken 11,08 kronor för LMV, 9,35 för EMV och 8,36 kronor för lågpris-EMV. För ekologisk mjölk var motsvarande literpris 13,00 kronor, 10,85 kronor respektive 10,19 kronor.

Figur 4 visar att prisuppgången var störst för lågpris-EMV. Inom grupperna konventionell och ekologisk mjölk var prisuppgången störst för lågpris-EMV, därefter EMV och slutligen LMV. Det beror på att prisuppgången räknat i kronor har varit ungefär densamma för all mjölk oavsett om den är ekologisk, EMV eller lågpris-EMV. Detsamma gäller om den är laktosfri eller inte. Inflationen har därför varit allra störst för de konsumenter som redan i period 1 köpte den billigaste mjölken, det vill säga konventionell EMV-lågprismjölk. För dessa konsumenter har priset ökat med mer än en tredjedel (34,5 procent). Prisökningen för konsumenter av ekologiska LMV har på samma sätt varit allra lägst, 22,7 procent. För de konsumenter som har valt att ge upp vissa attribut för att undkomma prisökningarna kan inflationen ha varit ännu lägre. Exempelvis är inflationen lägre för de konsumenter som till följd av prisuppgången ersatte ekologisk LMV-mjölk med annan mjölk. Inflationen kan alltså skilja mer än 12 procentenheter mellan olika konsumentgrupper beroende på vilken mjölk de köpte i period 1 respektive period 2. Ett alternativ till mjölk baserat på komjölk är växtbaserad mjölkdryck. Växtbaserad mjölkdryck med ett snittpris på knappt 18 kronor per liter är dock ett dyrare alternativ för konsumenten.³ Det går därför inte att undkomma inflationen genom att välja växtbaserad mjölkdryck.

För de enskilda regionerna går det att studera i vilken utsträckning prisökningarna skiljer för försäljningen i butik. Lidl's försäljning ingår inte, vilket medför att det inte går att skapa en lågpris-EMV kategori på regionnivå. Som framgår av tabell 3 finns det också tydliga regionala skillnader i priser och prisutveckling. I norra Norrland var den sammantagna prisuppgången på mjölk allra lägst, knappt 21,7 procent. Även räknat i kronor var prisuppgången om 2,65 kronor lägre i norra Norrland än i övriga regioner som hade en genomsnittlig prisuppgång motsvarande 2,98 kronor. Prisuppgången skiljer däremot inte så mycket i de andra regionerna. Där sträcker sig prisuppgången från 26,1 procent (2,86 kronor) i södra Norrland till 29,4 procent (3,16 kronor) i södra Götaland.

2 Baserat på Axfood Års- och hållbarhetsredovisning 2021 sker över 80 procent av Axfoods försäljning i butiksled räknat i värde i lågpriskedjan Willys butiker.

3 Vägt genomsnittspris för växtbaserad mjölk som inte är smaksatt i period 1. Baserat på NielsenIQ skanningdata.

Tabell 3. Priser och utbredning av attribut i de olika regionerna.

	Pris- höjning, procent	Pris- höjning, kronor	Andel ekologisk mjölk	Andel laktosfri mjölk	Andel EMV	Pris, kronor
Norra Norrland	21,7	2,65	5,9	19,9	11,1	12,56
Södra Norrland	26,1	2,86	9,9	22,5	32,3	11,27
Uppsala län	28,0	2,95	12,3	21,7	38,7	10,76
Stockholms län	26,8	2,97	22,3	20,8	35,8	11,45
Västra Svealand	27,5	2,90	8,0	17,9	34,6	10,78
Sydöstra Svealand	28,9	2,98	11,3	20,4	38,6	10,57
Östra Götaland	29,3	3,06	10,8	17,2	32,6	10,67
Västra Götaland	28,4	2,99	11,9	19,5	31,2	10,75
Södra Götaland	29,4	3,16	10,1	17,8	27,8	11,04

Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från DVH Totalt, Sales Value, MAT TY, 2023 v.28 (© NielsenIQ.).

Skillnader mellan regioner kan delvis förklaras av att marknadsledaren skiljer mellan regioner. Regionerna domineras också som nämnts mer eller mindre av en marknadsledande LMV. Norrmejerier med ett förhållandevis högt pris och låg prisuppgång dominerar exempelvis kraftigt försäljningen i norra Norrland medan Skånemejerier med en förhållandevis hög prishöjning är det klart största mejeriet i södra Götaland. Det är också två regioner med förhållandevis små andelar EMV, inte minst gäller det i norra Norrland. Också försäljningsskillnader för ekologisk mjölk kan förklara skillnaden mellan regioner. Att marknadsandelen för laktosfri mjölk, som är betydligt dyrare än mjölk med laktos, och att Norrmejerier är förhållandevis stora i södra Norrland kan i vart fall delvis förklara den förhållandevis låga prisuppgången på mjölk i regionen. Stockholm med den tredje lägsta prishöjningen räknat i procent (26,8 procent) har exempelvis en förhållandevis stor försäljning av ekologisk mjölk om drygt 20 procent jämfört med runt tio procent i övriga regioner. Det är också den region med lägst prisökning på artikelnivå.⁴ Det kan bero på att butikskostnaden är högre i Stockholm – en kostnad som inte har ökat lika mycket som leverantörspriset på livsmedel.

I Stockholms län minskade andelen ekologisk mjölk med två procentenheter under period 2. För norra Norrland och för regionerna i genomsnitt minskade den ekologiska andelen något mindre, med en procentenhet. Andelen EMV i procentenheter ökade ungefär lika mycket i Stockholms län och norra Norrland under period 2 (med cirka två och en halv procentenheter). Störst ökning för EMV under period 2 återfanns i södra Götaland med sju procentenheter.

4 Det genomsnittliga priset på 19 individuella EMV-mjölk var sex procent högre i Stockholm än i regionerna generellt.

Prisutvecklingen på rött kött

Centralpackat kött motsvarar uppskattningsvis ungefär hälften av allt sålt färskt kött.⁵ Resterande kött i butik säljs som butikspackat kött, vilket skiljer sig på så sätt att det inte säljs i lågpriskedjor. Butikspackat kött till skillnad från centralpackat kött består dessutom troligtvis i en betydligt högre utsträckning av svenskt kött. Rött kött säljs räknat i volym i ungefär lika stor mängd som köttfärs respektive styckdetaljer.⁶ Köttfärs är alltså en storsäljare på den svenska marknaden för rött kött. Priset på köttfärs och enskilda köttdetaljer av samma ursprung bestäms av efterfrågan och hur mycket av de olika styckdetaljerna som det går att framställa av slaktkroppen. Mängden av enskilda styckdetaljer begränsas därför till hur mycket av slaktkroppen som kan säljas som styckdetaljen medan nästan allt kött kan malas till köttfärs. Att exempelvis oxfilé är det nötkött som är dyrast förklaras av en hög betalningsvilja för styckdetaljen samtidigt som bara en liten del av slaktkroppen kan säljas som oxfilé.

Med inflationen har kostnaden ökat lika mycket för de olika köttdetaljerna med samma ursprung (från samma slaktkropp). Samtidigt har minskningar i realinkomsten och de stora prisökningarna på mat troligtvis ökat efterfrågan på köttfärs och billigare köttdetaljer, i vart fall i relativa termer. Omvänt har efterfrågan både i absoluta och relativa tal troligtvis minskat mest på mer exklusiva köttdetaljer som oxfilé. På marknaden för rött kött, till skillnad från mjölk, säljs en betydande andel med utländskt ursprung. Inte minst är det så för nötkött. Den svagare växelkursen har sannolikt ökat importpriset på kött samtidigt som importerat kött ofta säljs billigare än motsvarande kött av svenskt ursprung. För kött, och speciellt nötkött, kan inte bara ett skifte i efterfrågan och ökade generella kostnader orsaka cheapflation, utan också till följd av att kostnaden har ökat allra mest för billigt importerat kött.

På samma sätt som för mjölk används försäljningsutvecklingen för produkter som säljs samtliga 4-veckorsperioder. Dessa produkter representerar under hela tidsintervallet 18,3 procent av samtliga produkter och 76,8 procent av den totala försäljningsvolymen. En uppdelning av köttet i de olika styckdetaljerna och köttfärs visar att det finns en utbredd cheapflation. Inte minst gäller det prissättningen av nötkött.

Under den första perioden var kilopriset för nötköttets styckdetaljer dubbelt så hög som för nötfärs (180 kronor kilot jämfört med 90 kronor kilot). Nötfärs är alltså förhållandevis billigt nötkött. Som framgår av figur 5 var priset på nötfärs 20,2 procent högre under period 2, medan prisökningen på styckdetaljerna stannade vid 15,6 procent. Även om priset på färsen ökat mest har konsumtionsnedgången varit mindre än för köttdetaljerna.

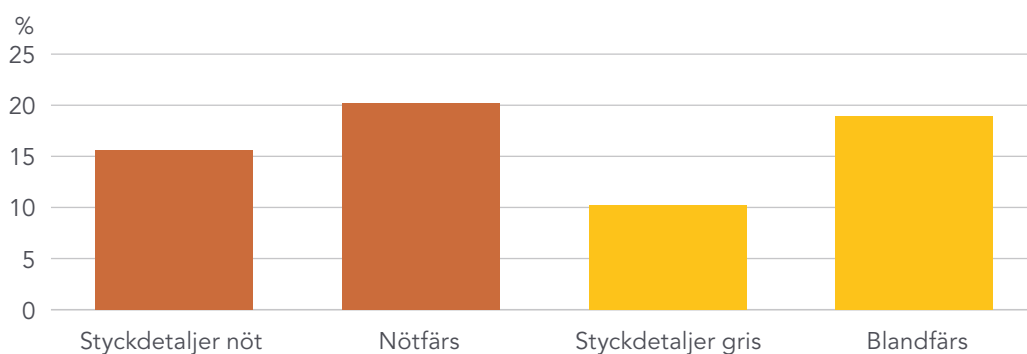

5 Det centralpackade köttets försäljningsvolym utgjorde 43 procent av direktkonsumtionen av färskt och fryst kött åren 2021 och 2022 (avser gris-, nöt och kalvkött). Direktkonsumtionen inkluderar även kött levererat till storkök.

6 En uppskattning från branschorganisationen Svenskt Kött.

Grisköttets styckdetaljer såldes under period 1 för 77 kronor kilot medan fläskfärsen såldes för 61 kronor kilot. Priset på styckdetaljer från gris är alltså betydligt högre (26 procent) än för fläskfärs, men inte lika stor som prisskillnaden mellan nötfärs och annat nötkött. En väldigt liten del av fläskköttet säljs dock som fläskfärs (cirka fyra procent). Den största andelen fläskfärs säljs tillsammans med nötfärs som blandfärs. Sammantaget säljs ungefär 15 procent av allt färskt griskött som blandfärs. Blandfärs, som består av minst hälften fläskfärs (resten nötfärs), såldes under period 1 för 71,4 kronor. Prisökningen för grisköttets styckdetaljer var 10,2 procent och för blandfärs 18,9 procent (utvecklingen för de olika styckdetaljerna finns redovisade i tabell A3 i appendix). Priset på blandfärs har alltså ökat nästan lika mycket som nötfärs även om den till mer än hälften består av fläskfärs. Också för griskött blir därför cheapflation påtaglig.

Figur 5. Prisutveckling styckdetaljer och köttfärser.

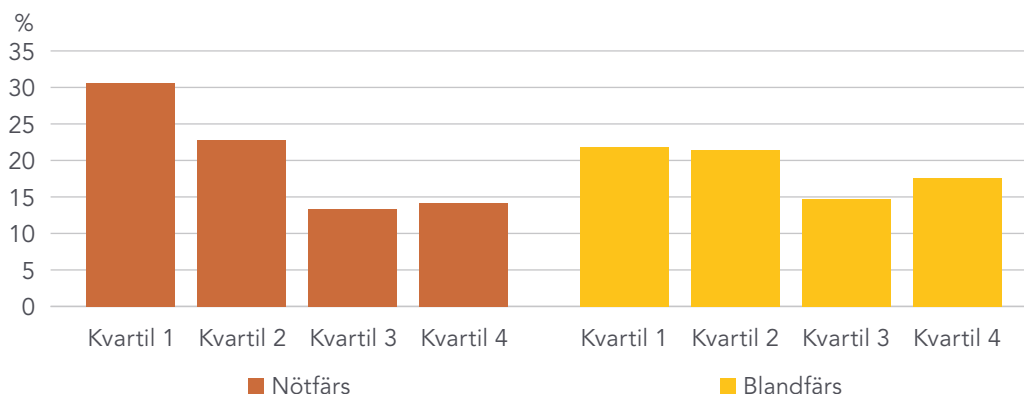

Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från DVH Totalt, Sales Value, MAT TY, 2023 v.28 (© NielsenIQ).

Det är dessutom den billigaste köttfärsen som har ökat mest i pris. En indelning av nötfärsen i kvartiler utifrån artiklarnas sålda volymer sett till prisnivå i period 1 visar att priset ökade med 30,6 procent i kvartil 1. Med andra ord ökade priset i den fjärdedel av nötfärsen som var billigast i period 1 med 30,6 procent. I kvartil 2 var prisökningen också stor, 22,8 procent, medan den stannade vid cirka 13–14 procent för den dyrare hälften av nötfärsen. På så sätt har priset på en fjärdedel av nötköttet (hälften av nötfärsen) ökat med i genomsnitt nästan 27 procent – nästan dubbelt så mycket som övrigt nötkött. Troligtvis är dock inte utvecklingen representativ för försäljningen av butikspackad köttfärs, eftersom den sannolikt inte innehåller eller bara innehåller väldigt lite importerat kött.

Priset har till synes oväntat också ökat betydligt för den dyraste styckdetaljen oxfilé, cirka 28 procent. Det kan i sin tur förklaras med att priset har ökat kraftigt på den importerade oxfilén som dominerar försäljningen med ett betydligt lägre pris än svensk oxfilé. Även inom lyxbetonade produktgrupper går det därför i en mening att hitta cheapflation.

Figur 6. Prisutveckling nötfärs och blandfärs, kvartiler.

Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från DVH Totalt, Sales Value, MAT TY, 2023 v.28 (© NielsenIQ).

Motsvarande uppdelning av blandfärs i kvartiler uppvisar en snarlik prisutveckling som för nötfärs. Den billigaste hälften (kvartil 1 och 2) har ökat i pris med över 21 procent medan priset för den dyrare hälften har ökat med knappt 16 procent. Till skillnad från nötfärs är prisutvecklingen dock ungefär densamma för kvartil 1 och 2. Även om prisskillnaden mellan billigt och dyrt inte är lika påtaglig för blandfärs som för nötfärs har även den billiga blandfärsen ökat mest i pris. Jämfört med styckdetaljerna från gris har priset på den billigaste hälften av blandfärsen ökat med mer än dubbelt så mycket procentuellt. Även för fläskfilé, med ett betydligt högre pris (109,75 kronor i period 1) än andra styckdetaljer från gris, påminner utvecklingen om den för oxfilé. Prisökningen är förhållandevis stor jämfört med andra styckdetaljer, 15 procent. Om den importerade storsäljaren av fläskfilé exkluderas, med ett förhållandevis lågt kilopris om knappt 70 kronor, stannar prisökningen för fläskfilé vid 9,5 procent – en prisökning i paritet med prisstegringen för andra styckdetaljer från gris.

Det går att undkomma inflationen genom att välja billigare substitut till rött kött. Fryst kyckling med ett kilopris om 55 kronor i period 1 är ett förhållandevis billigt alternativ till gris- och nötkött. Konsumtionen av fryst kyckling har räknat i volym förblivit densamma under perioderna och alltså inte ökat. Ett skäl kan vara att priset på fryst kyckling har ökat med 23 procent, vilket är mer än både för gris- och nötkött. En betydande andel rött kött säljs inte som färskt kött utan som charkuterivaror som korv. Kilopriset på korv har också ökat förhållandevis lite, med runt åtta procent. Korv är ofta ett billigare alternativ till färskt rött kött och konsumtionen av korv, precis som kyckling, har varken ökat eller minskat sedan prisuppgången. Att konsumtionen inte minskat för billigare alternativ till skillnad från dyrare kan ändå vara en indikation på att en del om än inte så många konsumenter skiftat från rött färskt kött till billigare alternativ för att undkomma inflationen.

Diskussion och slutsatser

4

De kraftigt stigande priserna på livsmedel medförde att konsumenterna ökade sin efterfrågan på billigare produkter. Till exempel ökade försäljningen av köttfärs och billigare varianter av köttfärs samt fläskfärs. Konsumenterna valde också i större utsträckning att köpa handelns egna märkesvaror EMV. För produktgruppen färsk fisk med ett relativt högt kilopris och stor prisuppgång, minskade försäljningen kraftigt.

Den svenska kronan försvagades även under perioden med kraftigt stigande livsmedelspriser, vilket medförde att importerade varor blev relativt sett dyrare. För kött, som vi har detaljerade försäljningsdata för, ökade också marknadsandelen för svenskproducerat kött. Marknadsandelen för EMV har ökat över en längre tid, och det förefaller troligt att EMV-segmentet kommer att vara fortsatt starkt även när realinkomsten stiger för konsumenterna.

Det högre priset på el minskade konsumtionsutrymmet och medförde också att försäljningen av livsmedel minskade även om effekten var mindre än för ökade livsmedelspriser. Effekten från den breda prisuppgången på livsmedel och el stöder att en minskad realinkomst starkt bidrog till konsumtionsminskningen både på livsmedel generellt och enskilda livsmedel. Perioden kännetecknades också av stigande räntor. Effekten av den stigande räntan var emellertid inte entydig i den statistiska analysen, då resultaten visade på såväl negativa som positiva marginaleffekter av räntehöjningen på livsmedelskonsumtionen.

Utmärkande för perioden är att den ändrade efterfrågan på enskilda livsmedelsprodukter i stor utsträckning drevs av den generella prisökningen på livsmedel, och inte av att priset på den enskilda varan ökade. Efterfrågeförändringar för enskilda varor eller varugrupper påverkas vanligtvis i störst utsträckning av prisförändringar på den egna varan. Det kan beskrivas som att egenpriselasticiteten är större än korspriselasticiteten, där korspriselasticiteten mäter förändringen i efterfrågan på varan till följd av prisförändringar på andra livsmedelsprodukter. Regressionsanalysen av försäljningsdata under högkostnadsperioden visar att korspris-elasticiteten ofta var större än egenpriselasticiteten. Även inom produktgrupper går det att urskilja samma mönster. En sänkning av matmomsen skulle påverka såväl priset på de enskilda varorna som priset på alla andra livsmedel. Om konsumenternas beteendemönster kvarstår skulle det medföra att färre konsumenter väljer varor i lågprissegmentet. En viktig skillnad mellan förändrad moms på livsmedel och de prisökningar som vi hade under 2022, är att kostnadsökningarna under 2022

var likartad i kronor räknat för produkter inom bland annat mjölk- (mejeri-) och köttsegmentet per liter eller kg. Det medförde att produkter med ett lägre pris fick större prisökning procentuellt sett, inom dessa varugrupper. Vid en sänkt matmoms kommer priset i kronor räknat att minska mer för dyrare varor än för billigare varor medan den procentuella förändringen kommer att vara likartad mellan produkterna.

Med minskade realinkomster blev kostintaget mer likt det kostintag som man finner för låginkomstgrupper i kostundersökningar som Riksmaten 2010–11, där hushåll med en inkomst under medianinkomsten har ett lägre intag av frukt och grönsaker och större intag av sötsaker än hushåll med inkomst över medianvärdet. Under perioden med kraftigt stigande livsmedelspriser minskade intaget av frukt och grönsaker samtidigt som konsumtionen av läsk ökade. Konsumtionen av socker- och chokladkonfektyr minskade också, men förändringen var mindre än för många andra varugrupper. I Riksmaten 2010–11 har hushåll med lägre inkomster även ett lägre intag av animaliska produkter än hushåll med högre inkomster. För perioden med kraftigt stigande priser och fallande realinkomst, framkom ett delvis annat mönster. Under perioden 2022–2023 minskade intaget av kött och färsk kyckling initialt, men ökade sedan under slutet av perioden med en i stort sett oförändrad konsumtionsvolym under början av 2022 och slutet av 2023.

Hushåll i norra Norrland anpassade sin konsumtion och näringsintag i mindre utsträckning än hushåll i övriga regioner. Minskningen i konsumtionen av frukt och grönsaker var emellertid förhållandevis likartad mellan regionerna. Generellt sett minskade också intaget av energi, fett, salt och kostfiber från livsmedel köpta i dagligvaruhandeln. Utvärderar man hälsoeffekterna med simuleringsprogrammet PRIME visar det att det förändrade kostintaget hade en negativ effekt på folkhälsan med ökad eller tidigarelagd dödlighet i hjärt- och kärlsjukdomar och kostrelaterade cancersjukdomar till följd av det minskade intaget av frukt och grönsaker samt kostfiber. Dessa beräkningar beaktar inte hälsovinster av minskad övervikt till följd av minskat energiintag. De beräknade hälsovinster av minskad övervikt är behäftade med betydande osäkerhet i PRIME. Från ett regionalt perspektiv var de modellerade negativa effekterna på folkhälsan större i norra Norrland än i Stockholms län. En bidragande orsak till det är att hjärt- och kärlsjukdomar var en vanligare dödsorsak i norra Norrland än i Stockholms län under referensåret 2019 i modellkörningarna. Minskningen i intaget av frukt och grönsaker och kostfiber samt den mindre minskningen av intaget av fett och ett ökat intag av salt i norra Norrland ökade sedan (den modellberäknade) ojämlikheten i hälsa mellan regionerna.

Inflationstakten skilde sig också mellan regionerna. Prisindex för livsmedel, där budgetandelen för respektive vara utgör vikten i prisindexet, visar att inflationen var högre i norra Norrland än i Stockholms län. Totalt bland alla regioner i Sverige var inflationen högst i norra Norrland och lägst i Stockholms län. Förutom Lidl ingår försäljning i så kallade lågprisbutiker i prisindexet. Att inflationstakten varit högre i norra Norrland än i Stockholms län kan bero på flera orsaker, till exempel att invånarna i norra Norrland har mer stabila preferenser beträffande matval och att de är mindre

benägna att ändra sin livsmedelskonsumtion. För ekologisk mjölk såg vi till exempel att konsumenterna i Stockholms län minskade sin konsumtion mer än konsumenterna i norra Norrland. En annan bidragande orsak kan vara att konsumenterna i Stockholms län hade dyrare varor i sin varukorg initialt sett, och att dyrare varor hade en lägre inflationstakt än billigare varor under perioden. Skillnaden i inflationstakt kan också bero på att förekomsten av lågprisbutiker är lägre i norra Norrland än i Stockholms län, vilket medför att det kan vara lättare att substituera till billigare produkter i Stockholm. Högre kostnader för boende har också påverkat i vilken utsträckning konsumenterna valt att ändra sin konsumtion. Den statistiska analysen (regressionsanalysen) visade att de högre energipriserna hade en negativ effekt på livsmedelskonsumtionen. I förhållande till det rörliga elpriset under 2021 ökade det rörliga elpriset i Stockholms län mer än i norra Norrland under 2022, med cirka 90 jämfört med 60 procent. Underlag från Swedbanks boindex visar även att utgifterna för boende ökade mest i Stockholm i jämförelse med övriga regioner, både procentuellt och i kronor räknat.

Analysen av prisindexet för livsmedel visar att i tider av kraftiga prisstegringar kan det vara motiverat att frekvent uppdatera vikterna i de prisindex som används som underlag för penningpolitiken så att beteendeförändringar kan beaktas.

De kraftigt stigande priserna på livsmedel medförde att konsumenterna ökade sin efterfrågan på billigare produkter.

Cheapflation

I denna studie har vi studerat prissättningen för varor inom produktgrupperna färskt rött kött och mjölk. För dessa varugrupper finner vi att de billigare alternativen inom respektive varugrupp, procentuellt sett, har stigit mer i pris än dyrare alternativ. För dessa varor har vi således haft cheapflation. Detta är inte unikt för Sverige. En utbredd cheapflation har påvisats både i Nordamerika och Europa under perioden (Cavallo och Kryvtsov, 2024; Chen, Levell och O'Connell, 2024). Cheapflation kan ge disparata inflationsnivåer mellan rika och fattiga och på så sätt förstärka ojämlikheter i realinkomstutvecklingen. Det finns exempelvis empiriskt stöd för att låginkomsttagare i större utsträckning väljer EMV än LMV när de handlar livsmedel (Sethuraman och Gielens, 2014). Den i särklass vanligaste vardagsrätten i Sverige har under många år varit spagetti med köttfärssås enligt matkonsumtionsbyrån Food and Friends. Speciellt vanlig är rätten bland barnfamiljer. Mjölk utgör också ett vanligt inslag på barnfamiljernas matbord. Även om vi inte kan presentera faktiska siffror för hur det ser ut för denna grupp, kan vi konstatera att kostnaden för att tillaga en billig variant av favoritmåltiden har ökat relativt sett mycket.

Vi har bara studerat prisutvecklingen för två produktgrupper och kan inte generalisera resultaten till andra varugrupper. Resultaten i Cavallo och Kryvtsov (2024) samt Chen,

Levell och O'Connell (2024) indikerar dock att cheapflation var ett utbredd fenomen för ett flertal produkter under perioden.

Vad behöver handeln tänka på?

Från analysen framkommer att det minskade intaget av frukt och grönsaker påverkat folkhälsan negativt.

- Vill handeln stödja folkhälsan bör man ha ett produktutbud som även innehåller förhållandevis billiga frukter och grönsaker.
- Handeln kan även överväga att hålla nere handelsmarginalerna för frukt och grönsaker för att stödja folkhälsan.
- Handeln kan även stödja ett ökat intag av frukt och grönt via information och marknadsföringskampanjer. Information i form av recept, där grönsaker utgör en naturlig del eller till viss del ersätter animaliska proteinkällor, kan till exempel tillhandahållas i butik eller på butikskedjans hemsida.

För framtiden är det av intresse att följa den fortsatta prisutvecklingen på livsmedel, konsumtionen och kostintaget, de fördelningseffekter som uppstår samt hälso- och miljörelaterade aspekter. Sedan 2023 sammanställer svensk dagligvaruhandel indexet 'Dagligvaruindex Frukt och Grönt' som gör det lättare för handeln att följa utvecklingen av frukt och grönsaker. Av indexet framgår att försäljningen av frukt och grönsaker har ökat sedan andra kvartalet 2024. Försäljningen ligger dock fortfarande på låga nivåer jämfört med Livsmedelsverkets rekommendationer.

4.1 Faktorer som kan ha påverkat resultaten

En faktor som skulle kunna påverka skillnaden mellan livsmedelsvolymen som man köper i butik och som man faktiskt äter är matsvinnet. I och med att matpriserna har stigit kraftigt kan man tänka sig att matsvinnet har minskat. Enligt Avfall Sverige (2023) var emellertid mängden matavfall per person och år konstant mellan åren 2019 och 2023.

Den minskade volymförsäljningen i butik skulle också kunna ha kompenserats av ett ökat intag av mat på restaurang. Volymberäknar man omsättningsstatistiken för restaurangsektorn samt beaktar resultat från Visita's undersökning (Restaurangvanor 2023) har inte intaget av mat på restaurang ökat under 2023 i förhållande till 2019. Däremot kan det ha skett en substitution till billigare restauranger som pizzerior och snabbmatställen. Det kan möjligen ha påverkat sammansättningen på kosten som konsumeras på restaurang.

Minskad gränshandel av livsmedel kan också påverka volymerna som har sålts i butik. Enligt Folkhälsomyndighetens rapport (Livsmedelsförsäljningsstatistik behöver göras

mer tillgänglig) från 2023 är det framförallt västra Götaland och västra Svealand som berörs av gränshandel med livsmedel.

Datamaterialet på regional nivå innehåller inte Lidl's försäljning men ingår i analysen som genomförts på Sverige nivå. I Stockholms län hade Lidl en marknadsandel på 5,8 procent 2021 och 6,9 procent under 2023. För norra Norrland var Lidl's marknadsandel 1,8 procent 2021 och 1,9 procent 2023. I övriga regioner var Lidl's marknadsandel mellan fem och sju procent under 2023.

Datamaterialet för färskt kött innehåller bara centralpackat och inte butikspackat kött. Det innebär att det sannolikt finns en skevhet i datamaterialet mot lågpris av två anledningar. För det första säljs butikspackat kött inte i lågprisbutiker. För det andra är det troligt att butikspackat kött har en betydligt mindre andel importerat kött än centralpackat kött.

Referenser

Avfall Sverige (2023). <https://www.avfallsverige.se/fakta-statistik/avfallsstatistik/> (hämtad 6 augusti 2025).

Cavallo, A. och Kryvtsov, O. (2024). Price discounts and cheapflation during the post-pandemic inflation surge. *Journal of Monetary Economics*, 148, 103644.

Chen, T., Levell, P. och O'Connell, M. (2024). Cheapflation and the rise of inflation inequality. *CEPR Discussion Papers*, 1, 22.

Folkhälsomyndigheten (2023). Livsmedelsförsäljningsstatistik behöver göras mer tillgänglig. Artikelnummer: 23246.

Folkhälsomyndigheten (2025). Statistik om övervikt och obesitas hos vuxna. <https://www.folkhalsomyndigheten.se/livsvillkor-levnadsvanor/mat-fysisk-aktivitet-overvikt-och-obesitas/overvikt-och-obesitas/statistik-om-overvikt-och-obesitas/statistik-om-overvikt-och-obesitas-hos-vuxna/>.

Folkhälsomyndigheten (2022). Nationella folkhälsoenkäten, Fysisk aktivitet. https://fohm-app.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/pxweb/sv/A_Folkhalsodata/A_Folkhalsodata__B_HLV__aLevvanor__aadLevvanorfysak/ (senaste uppdatering 2022-10-28).

Folkhälsomyndigheten (2022). Nationella folkhälsoenkäten, Viktstatus (BMI). https://fohm-app.folkhalsomyndigheten.se/Folkhalsodata/pxweb/sv/A_Folkhalsodata/A_Folkhalsodata/ (senaste uppdatering 2022-10-28).

Konkurrensverket (2024). Dagligvaruhandelns etablering i kommunerna. Rapport 2024:4.

Matthews, A. (2023). Food price situation in Europe. *Studies in Agricultural Economics*, 125, 60–68.

Riksmaten – vuxna 2010–11 (2012). Livsmedels- och näringsintag bland vuxna i Sverige, Livsmedelsverket, Uppsala.

Socialstyrelsen (2022). Statistik om dödsorsaker år 2021. Artikelnummer: 2022-6-8020. <https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/statistik-om-dodsorsaker-ar-2021-2022-6-8020/>.

Socialstyrelsen (2024). Statistik om dödsorsaker år 2023. Artikelnummer: 2024-6-9170. <https://www.socialstyrelsen.se/publikationer/statistik-om-dodsorsaker-ar-2023-2024-6-9170/>.

Socialstyrelsen (odaterad). Statistikdatabas för dödsorsaker. Stockholm: Socialstyrelsen (dataset). https://sdb.socialstyrelsen.se/if_dor/val.aspx (hämtad 13 oktober 2024).

Scarborough, P. med flera (2014). The Preventable Risk Integrated ModEl and Its Use to Estimate the Health Impact of Public Health Policy Scenarios, *Scientifica*, 748750.

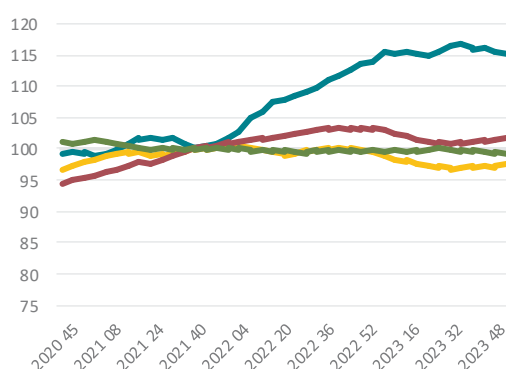
Sethuraman, R. och Gielens, K. (2014). Determinants of store brand share. *Journal of Retailing*, 90(2), 141–153. <https://doi.org/10.1016/j.jretai.2014.04.002>.

Appendix

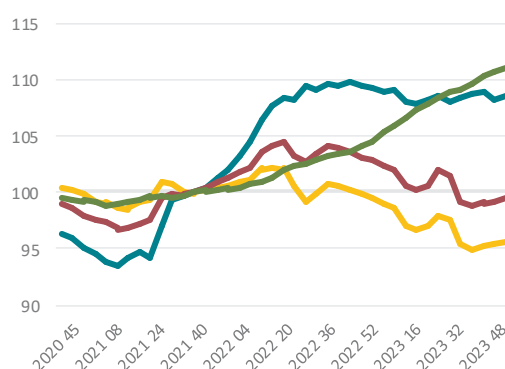
Volym och prisutveckling för varor som diskuteras i avsnitt tre.

Figur A1. Volym och pris indexerat glidande medelvärde oktober 2021, bas = 100 för färska vegetariska produkter, flaskvatten, choklad- och sockerkonfektyr.

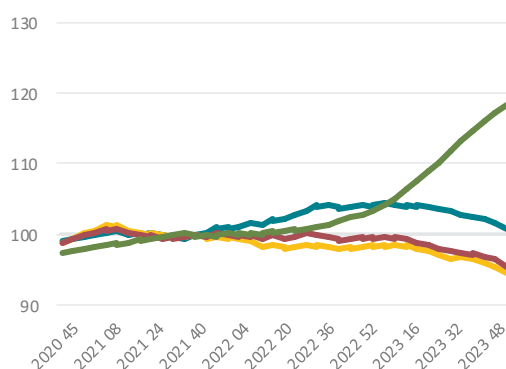
A1a. Färska vegetariska produkter

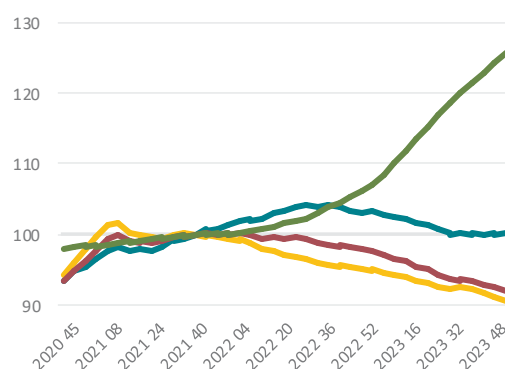
A1b. Flaskvatten

A1c. Chokladkonfektyr

A1d. Sockerkonfektyr

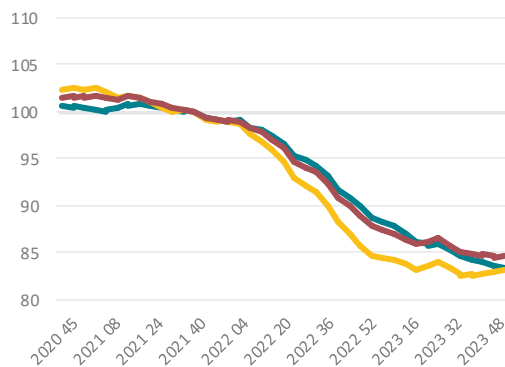

— Volym, norra Norrland — Volym, Stockholms län — Volym, Sverige — Pris, Sverige

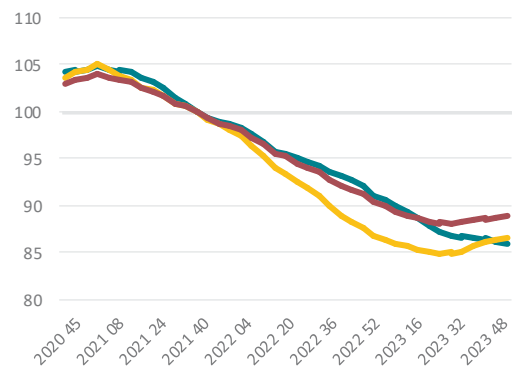
Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från NIQ v.45 2020–v.48 2023 (© NielsenIQ).

Figur A2. Volym indexerat glidande medelvärde oktober 2021, bas = 100 för frukt och grönsaker.

A2a. Frukt, volym

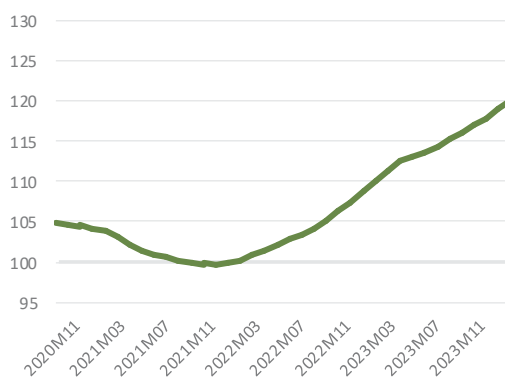
A2b. Grönsaker, volym

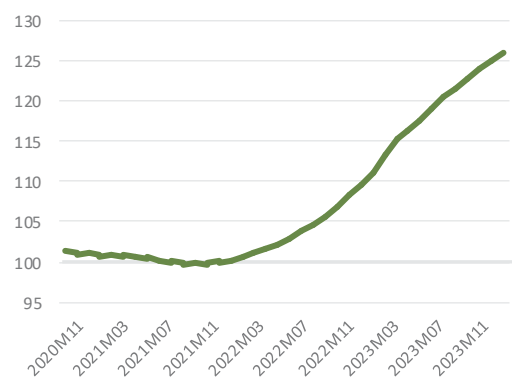
Volym, norra Norrland Volym, Stockholms län Volym, Sverige

Figur A3. Konsumentprisindex frukt och grönsaker oktober 2021, bas = 100. Källa: SCB.

A3a. Frukt, KPI

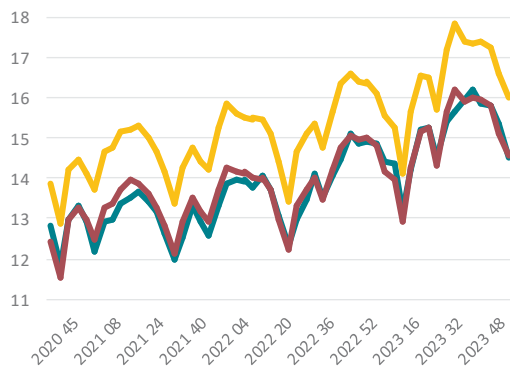
A3b. Grönsaker, KPI

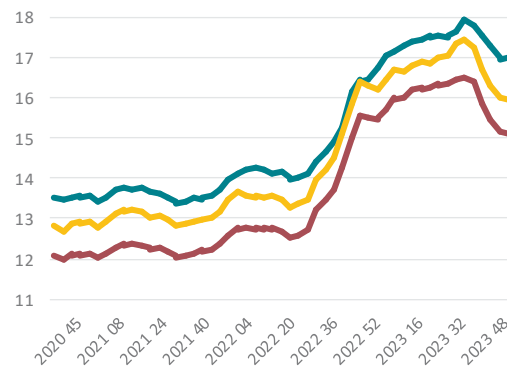
Sverige, pris

Figur A4. Prisnivå (kronor/liter) drycker och (kronor/kilo) konfektyr.

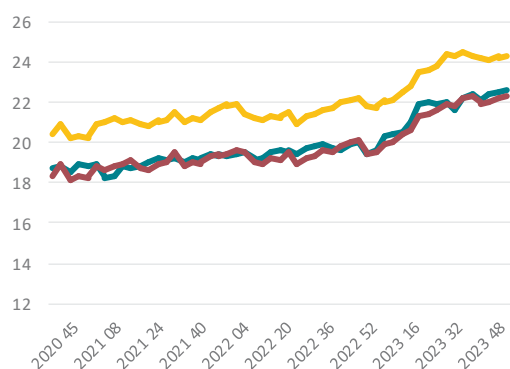
A4a. Läsk

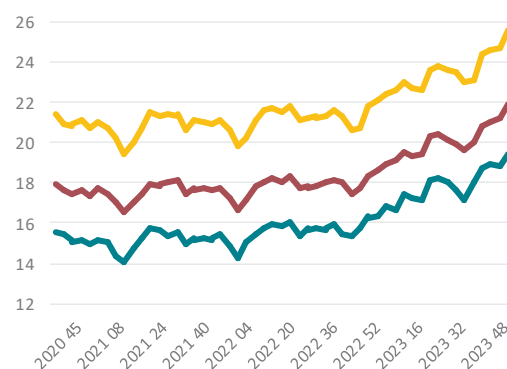
A4b. Mjök

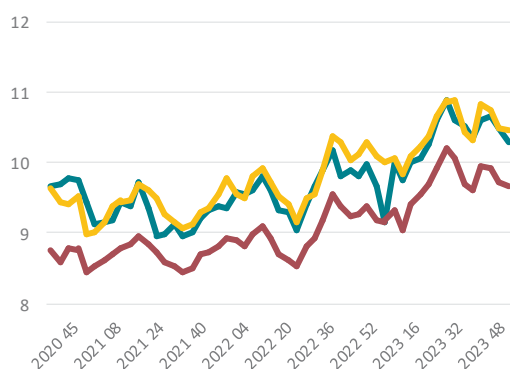
A4c. Öl klass 2

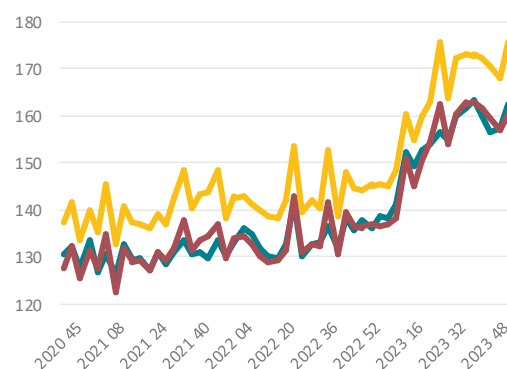
A4d. Juice

A4e. Flaskvatten

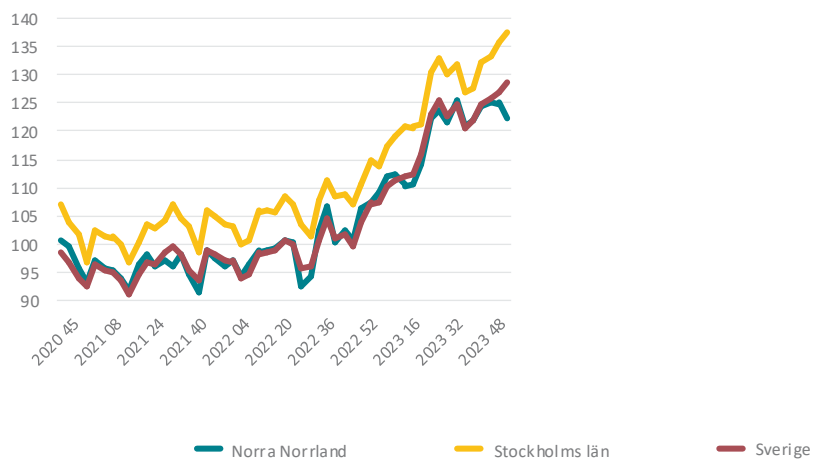
A4f. Chokladkonfektyr

— Norra Norrland — Stockholm län — Sverige

Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från NIQ v.45 2020–v.48 2023 (© NielsenIQ).

A4g. Sockerkonfektyr

Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från NIQ v.45 2020–v.48 2023 (© NielsenIQ).

Beräknade hälsoeffekter till följd av ett förändrat kostintag 2019 versus 2023

Tabell A1. Antal undvikna eller senarelagda dödsfall per orsak (ej beaktande effekter på övervikt/obesitas), medelvärde – Stockholms län och norra Norrland.

	Stockholms län	Norra Norrland
Hjärt- och kärlsjukdomar	–98	–55
Cancer	–23	–6
<i>Antal för olika typer av hjärt- och kärlsjukdomar</i>		
Kranskärllsjukdom	–73	–38
Stroke	–35	–16
Hjärtsvikt	3	0
Hypertensiv sjukdom	5	0

Tabell A2. Antal undvikna eller senarelagda dödsfall per orsak (ej beaktande effekter på övervikt/obesitas), medelvärde – Sverige totalt.

	Sverige totalt
Hjärt- och kärlsjukdomar	–703
Cancer	–120
<i>Antal för olika typer av hjärt- och kärlsjukdomar</i>	
Kranskärllsjukdom	–490
Stroke	–243
Hjärtsvikt	9
Hypertensiv sjukdom	18

Tabell A3. Priser och prisökning för nötkött och griskött.

Nötkött			Griskött		
	Kronor/kilo period 1	Prisökning, procent		Kronor/kilo period 1	Prisökning, procent
Allt	116,0	18,9	Allt	76,0	10,6
Ytterfilé	165,8	13,2	Skinka	77,8	11,8
Bog	89,5	14,1	Fläskkarré	68,4	15,6
Entrecôte	253,1	15,4	Fläskfärs	61,3	17,2
Grytbitar	98,1	16,0	Picknickbog	50,4	19,4
Fransyska	95,3	12,6	Kotlett	76,4	10,9
Nötfärs	90,4	20,2	Filé	109,7	15,0
Rostbiff	176,6	9,8	Revben	54,7	12,0
Ryggbiff	217,2	15,7	Fläsklägg	39,2	11,5
Oxfilé	265,6	28,2	Ytterfilé	69,0	1,5
Lövbiff	157,1	11,0			
Högre	114,8	11,8			

Not: Beräknat med hjälp av skanningdata från DVH Totalt, Sales Value, MAT TY, 2023 v.28 (© NielsenIQ.).

Egna anteckningar

” Forskning för att stärka handelns
konkurrenskraft och skapa goda villkor
för branschens medarbetare.

Handelsrådet | 103 29 Stockholm
Besöksadress: Regeringsgatan 60
Telefon växel 010-471 85 80
www.handelsradet.se